(045.1)
3-6139

STICHTING VOOR
BODEMKARTERING
BENNEKOM
BIBLIOTHEEK

limburgs maandblad

de brawk

No. 3 - NOVEMBER 1961
NEGENDE JAARGANG

5503

INHOUD

Opdracht 65
J. Hansen

Toponymie en Bodemgesteldheid 66
Ir. J. M. M. van de Broek

De plaatsnaam Vaals 72
Dr. W. A. F. Janssen

Namen en noemen 76
Drs. C. A. A. Linssen

Theorie en praktijk der straatnaamgeving 82
M. K. J. Smeets

Gevallen van differentiatie onder de Limburgse plaatsnamen 85
Drs. P. L. M. Tummers

Oude toponiemen in de gemeente Venray 89
Dr. H. Sanders

Het toponymisch woordenboek van Maurits Gysseling 91
Drs. P. L. M. Tummers

Maandkroniek september en oktober 1961 93

LIMBURGS MAANDBLAD „DE BRONK"

REDACTIE

Hans Berghuis; Jan Braun; drs M. van den Camp; Willem K. Coumans; Fons Erens; drs J. Hansen; drs P. Heggen; dr H. Litjens; drs H. Waltmans.

ADRES

Redactie: Postbus 50, Valkenburg.
Administratie: Lenculenstraat 33, Maastricht.

ABONNEMENTSPRIJS

Prijs per jaargang *f* 7,50, per half jaar *f* 3,75, franco per post. Losse nummers *f* 1,50 franco per post.
De jaargang loopt van september tot september.
Abonnementsgelden vóór 15 november te storten op gironummer 1039110 t.n.v. Administratie „De Bronk", Lenculenstraat 33, Maastricht. Na deze datum zal per kwitantie, verhoogd met incassokosten, over het abonnementsgeld beschikt worden.

ADVERTENTIES

Alberts' Drukkerijen, Sittard, telefoon 04490-2134.
Advertentietarieven worden op aanvraag toegestuurd.

Nadruk der artikelen is verboden (art. 15 der Auteurswet).

RAAD VAN ADVIES

Fons Erens; drs P. Heggen; mr G. v. d. Hoek; dr W. A. F. Janssen; L. Linssen, pr.; J. H. Ortmans; ir J. C. Schlösser; Chr. C. Smits en drs H. Waltmans.

Opdracht

Dr. W. Roukens

Onlangs heeft de Limburgse geleerde Dr. Winand Roukens, lector in de volkskunde aan de Keizer Karel Universiteit van Nijmegen en adviseur van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, voor de vijfenzestigste maal de gedenkdag van zijn Heilige Doop gevierd. Van alle zijden heeft men bij die gelegenheid de aandacht gevestigd op de persoon en het werk van Dr. Roukens. Lange lijsten van functies en publicaties werden dankbaar en respectvol gememoreerd. Wij zullen dit alles hier nu niet herhalen.

Voor ons volstaat het besef, dat wij in Dr. Roukens een man bezitten, die ons geleerd heeft vanuit de regio de wereld te ontdekken zonder die regio daarbij ontrouw te worden. In hem heeft Limburg een geleerde, die met niet aflatende energie poogt ons Gewest wakker te schudden nu het de allerhoogste tijd is. Hij is daarom een mens, die niet steeds begrepen zal worden. De wekker is nu eenmaal niet alle slapers welkom.

Dit nummer van De Bronk zal gewijd zijn aan de naamkunde. Het kwam tot stand in gewaardeerd overleg en goede samenwerking tussen enerzijds de Redactie en anderzijds de sectie Naamkunde van de Culturele Raad Limburg. De sectie wil dit nummer gaarne opdragen aan haar voorzitter, Dr. Winand Roukens, bij gelegenheid van zijn 65ste verjaardag. In de enkele jaren van het bestaan van deze jongste sectie van de Culturele Raad Limburg heeft Dr. Roukens al interessante initiatieven genomen. Als lid van de Naamkundecommissie van de Koninklijk Nederlandsche Academie van Wetenschappen heeft hij al jarenlang op het moeilijke terrein van de naamkunde werk verricht waarvan ook Limburg vaak geprofiteerd heeft. Het valt te begrijpen, dat, toen de sectie volkscultuur van de Culturele Raad Limburg aanstuurde op de stichting van een nieuwe afdeling, gewijd aan naamkunde, Dr. Roukens in zijn functie van studieleider van de sectie volkscultuur in de totstandkoming van de nieuwe tak een groot aandeel heeft gehad.

Hierom en bovenal om zijn stimulerend werk op zo menig ander terrein bieden wij onze Voorzitter deze opstellen gaarne aan als een klein bewijs van vriendschap en erkentelijkheid.

Namens de sectie Naamkunde
van de Culturele Raad Limburg
J. Hansen

(0451)
3-6139
413.11 : 631.4

Toponymie en Bodemgesteldheid

Veld- en perceelsnamen vormen een belangrijke bron voor geschiedkundig onderzoek van agrarische gemeenschappen. De betekenis van deze toponymen bij de reconstructie van het vroegste ontginningspatroon is door Edelman beschreven voor o.a. Bennekom, Heeze (N.B.) en Venray [1-2-3]. De bodemgesteldheid en de natuurlijke begroeiing hangen zeer nauw samen. Veel namen herinneren aan de toestand voor de ontginning. Zo wijzen namen met *lo (loy) (loo) (-l), ray (roy), rade* op de oorspronkelijke bosvegetatie; voor samenstellingen met *-bos-* is dit ook duidelijk.

Oirlo, Meerlo, Melderslo, Merselo, Tongerlo, Elsloo.
Wellerloy.
Hunsel, Roggel, Rijkel, Boekoel.
Venray, Castenray, Tienray, Asenray.
Stramproy, Tungelroy, Leveroy.
Doenrade, Amstenrade, Bingelrade, Eckelrade.

Namen met het onderdeel „heide" wijzen op een minder vruchtbare bodem, die samenhangt met de heidevegetatie. In Limburg zijn de heideontginningen van jongere datum.

Heide (in Venray), *Hei* (in Stramproy), *Heyen, Heikant.*
Schillersheide, Heerlerheide.

In Zuid-Limburg echter komen op verschillende plaatsen heide-namen voor op zeer vruchtbare gronden, waarop waarschijnlijk zich geen heidevelden hebben ontwikkeld zoals op de armere zandgronden van midden- en noord-Limburg. *„Hei"* heeft hier meer de betekenis van onontgonnen grond, b.v. *Graetheide, Kerensheide, Eiserheide, Bleyerheide.* Bekend zijn ook de ven-, en broeknamen. Deze hebben betrekking op lage, natte terreinen, waarvan de *„broeken"* de moerasbossen vormden (elzebroekgronden).

Breevennen, Giesenvennekes (Venray).
Diepven, Langven, Roodven, Braakhuisven, Meerserven (Neeritter).
Weerenbroek, Wisbroek, Heykersbroek (Neeritter).
Den Broek, Honsbroek, In de Broeken, Uilenbroek (Wittem).
Keversbroek, Weyerbroek (Grathem).
Molenbroek, Op de Broek, Op het Kiekenbroek (Klimmen).

In tegenstelling tot Brabant is in Limburg de oppervlakte lage gronden zeer gering, terwijl ze bovendien beperkt zijn tot vrij smalle stroken of lage plekken van geringe omvang.
Daar de vestiging van de nederzettingen en de ontginning van de bouwlandgronden steeds op de hoge drooggelegen gronden plaats vond, zijn in de Limburgse plaatsnamen weinig aanduidingen van lage ligging aanwezig: *Hoensbroek, Swartbroek* en *Broekhuizen* zijn hiervan voorbeelden.

Toponymen met *„ven"* en *„broek"* komen vooral voor in streeknamen en perceelsnamen. In Limburg vormen zij veelal plaatsen van betrekkelijk geringe oppervlakte temidden van hogere gronden.
In het ontgonnen landschap waar de natuurlijke vegetatie verdwenen is, is de bodemkundige

toestand sterk bepaald door de oorspronkelijke toestand. Het voorkomen van toponymen die hierop betrekking hebben, vormen dan vaak een verklaring voor de aangetroffen bodemsoort of verschijnselen.
Behalve dat in de namen de toestand van vóór de ontginning is weergegeven, zijn vooral voor kleinere landoppervlakken (percelen of groepen er van) namen ontstaan die verband hielden met het gebruik dat van de grond werd gemaakt. Dit kan zijn het algemeen burgerlijk gebruik, technologische of landbouwkundige exploitatie.

Het *algemeen burgerlijk gebruik* blijkt uit namen als:

„De oude Pastory" (Wijnandsrade, Klimmen).
„De Proosdij" (Beek, Schimmert).
„De kleine proosdije" (Klimmen).
„Proosdij veldje" (Meerssen).

Door Edelman en van Hoffen [4]) is gewezen op namen met *„Honger"*, die betrekking zouden hebben op percelen, waar kampen voor zwervers en minder gewenste trekkers gelegen zouden hebben. *„Honger"* is in dit verband *„Onger"* of *„Unger"* = Hongaar.
De *„dries"* of *„driest"* is een om de een of andere reden verlaten stuk bouwland, waarop zich een wilde onkruiden-vegetatie ontwikkelde [5]). Vaak kregen deze plaatsen een bestemming als vuilstortplaats.

„Halige Dries" (Valkenburg).
„Schaapsdries" (Hulsberg).
„De Drieschen" (Meerssen).
„Catarina Dries", *„Grachter Driessen"* (Wittem).

Terreinen met namen van burgerlijk gebruik liggen overwegend in of dicht bij de oude nederzettingen. Door hun geringe oppervlakte en omdat ze veelal in de jongere dorpsuitbreiding zijn gekomen, zijn ze voor de bodemkundige interpretatie vaak minder belangrijk.

Het *technologisch grondgebruik* houdt verband met de industriële doeleinden, waarvoor de grond zich leende. De belangrijkste vorm was de keramische industrie, voornamelijk de steen- en pannenbakkerijen. Hiervoor zijn grondsoorten (klei of leem) met bepaalde eigenschappen vereist. Een ook nu nog hiervoor veel gebruikte leemgrond is de loess, die voorkomt in een brede gordel van Noordwest-Frankrijk, België, tot ver in Duitsland en die ook Zuid-Limburg omvat.
In deze loess komt op de vlak gelegen gronden een zwaardere, vastere en donkerder gekleurde laag voor op ca. 50 cm. diepte, die ruim een halve meter dik is en van oudsher direct bruikbaar is gebleken voor steenfabricage. Deze in alle vlak-liggende loessgronden voorkomende laag heeft in het Franse taalgebied de naam „terre à briques" gekregen. In de Belgische bodemkundige terminologie is deze naam overgenomen [6]). In het binnen het Nederlandse taalgebied gelegen loessgebied bestaat voor terre à briques geen algemeen bekend equivalent als b.v. „brikgrond".
Op verschillende plaatsen in Zuid-Limburg komen loessgronden voor, waarin de natuurlijke opbouw van de grond verstoord is. Uit de veldnamen van deze terreinen blijkt dit samen te hangen met het weggraven van deze „terre à briques"-laag, waarna mogelijk de daarboven gelegen grond ten dele weer over de ontgraven stukken is teruggestort.
Aangetroffen veldnamen die op deze plaatsen de verstoorde bodemopbouw duidelijk verklaren, zijn:

„Brikkewei" (Doenrade).
„Op Weebrick" (Beek).
„Webrig" (Spaubeek).

In Midden- en Noord-Limburg worden oude klei-winplaatsen *„Tichelary"*, *„Tegelarije"* (o.a. Venlo en Roermond) genoemd. Daar het hier andere sedimenten met een verschillende bodemkundige karakteristiek betreft, zijn de verschijnselen van deze klei-uitgraving anders dan in de Zuid-Limburgse loessgronden.

Vaak is de oorspronkelijke plaats van de oude veldoven nog duidelijk in het terrein te zien door het roodgekleurde bodemoppervlak en de grote concentratie van geheel en ten dele vergane baksteenresten. Namen als *„achter den Pannenbakker"* (Meerssen) zijn dan duidelijk. Plaatsen waar klei of leem gewonnen werd hebben duidelijke namen:

Leemkuilen (Meerssen).
Leemkuil (Wittem).
Aan de leemkoelen (Stein).

Met het *landbouwkundig grondgebruik* samenhangende toponymen komen in zeer grote getale voor. Ze zijn globaal te verdelen in namen die de aard van landbouwkundige benutting aangeven en namen die (tevens) de kwaliteit van de grond tot uitdrukking brengen.
Tot de eerste groep behoren de toponymen met:

-veld, -kamp, -hof, -akker, voor bouwlandgronden,
-beemd, -weide, voor graslandgronden.

Zowel in Zuid- als Noord-Limburg vormen de *„Veld"*-gronden de oudste ontginningen tot bouwlandgronden. Het zijn steeds hooggelegen, droge gronden.
Op de vruchtbare loessgronden in Zuid-Limburg is in bodemkundig opzicht geen verschil tussen de *„-veld"*-gronden en de recenter ontgonnen bouwlandgronden. Dit in tegenstelling tot de *„-veld"-gronden* van de armere zandgebieden van West- en Noord-Limburg.
Voor verhoging en behoud van de bodemvruchtbaarheid vond op deze gronden een zeer grote toevoer plaats van materiaal uit de veestallen (zgn. potstallen). Hierin werd bosstrooisel, heideplaggen en zand gebracht, dat tezamen met de veemest diende voor de bemesting van de bouwlandgronden. Deze kregen op deze wijze in de loop der eeuwen een humeuze bovengrond van meer dan een halve meter tot ruim een meter dikte. De natuurlijke bodemgesteldheid is hierdoor volledige gewijzigd. De velden liggen momenteel hoog boven de omgeving. De boerderijen die uitsluitend langs de randen van de *„velden"* voorkomen, liggen duidelijk lager.
Deze ligging der bewoning rondom de *veld*gronden wijst op de ontginning ervan vanuit verscheidene kleine kernen, gegroepeerd rond de vaak enkele honderden hectaren grote bouwlandcomplexen, waarna een dezer kernen zich tot het hoofd-dorp ontwikkelde [7]).
Grote complexen *„-veld"*namen komen voor westelijk van de Maas van Venray tot Hunsel:

Leunse veld, Hoogveld, Kapellerveld, Engveld (Venray).
Molenveld, Hoogveld, Kraneveld (Horst).
Grootveld, Vorsterveld (Sevenum).
Nobisveld, Keuperveld (Panningen).
Rosveld (Weert).
Weyerveld (Baexem).
Kerkensveld (Grathem).

Door hun afwijkende bodemopbouw zijn de *„-veld"*-gronden van het zandgebied duidelijk onderscheiden van de andere zandgronden. Dit geld ook voor de gronden met het naambestanddeel *„Kamp"*. Over het algemeen wordt aangenomen, dat dit ontginningen zijn van jongere datum (laat-middeleeuws) dan de veld-ontginningen en dat het individuele ontginningen zijn [8-9]).

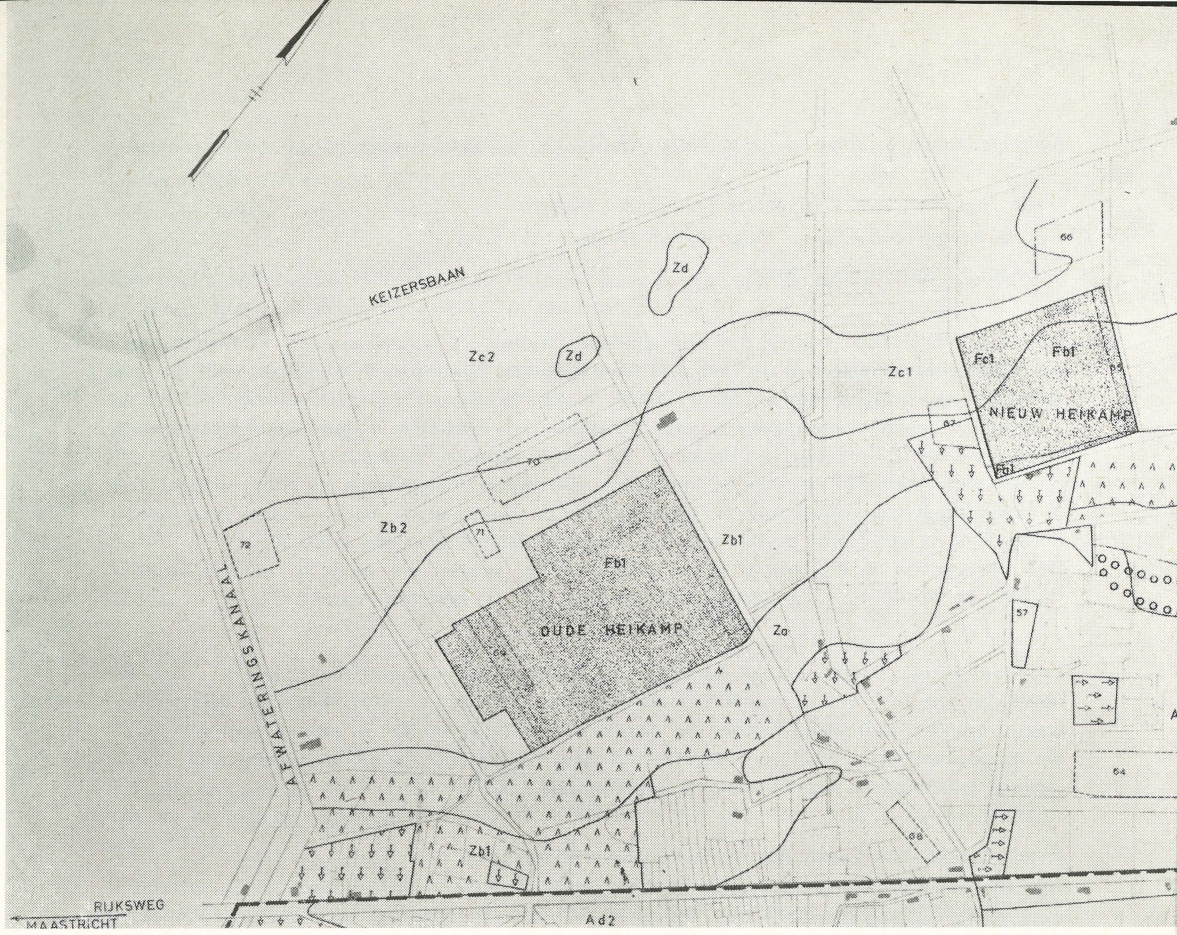

Gedeelte van een bodemkaart van de gemeente Kessel. Een tweetal kampen met rechthoekige begrenzing zijn door hun afwijkende bodemgesteldheid goed te onderscheiden van de andere voorkomende gronden (bodemtypen) Ab 1, Ad2, Za, Zb1, Zb2, Zc1, Zc1, Zc2, en Zd; Fa1, Fb1, Fc1: kampgronden van verschillende vochtigheidstoestand.

De landschappelijke ligging wijst ook hierop. De kampen van het zandgebied hebben in hun bodemopbouw met die van de veldgronden gemeen, dat ze ook het ophogingsdek van de potstallen hebben, echter van geringere dikte. Na de invoering van de kunstmest in de tweede helft van de vorige eeuw heeft de potstal zeer snel aan betekenis voor bouwlandverbetering verloren, zodat de verdere ophoging van de kampen sinds die tijd tot staan is gekomen. Bodemkundig zijn ze daardoor niet volledig ontwikkelde „-veld"-gronden.
Mede door de individuële ontginning vormen de kampen in het zandgebied in de bodemkaart vlakken met rechte hoeken temidden van, en over de andere bodemvlakken heen (zie fig.).

Een oorsprong van veel kampen als bouwlandgronden, die dienden voor de verbouw van o.a. groentesoorten, oliezaden, vlas, hop, e.d. en buiten het drieslagstelsel stonden, waardoor ze in veel mindere mate vanuit de potstallen bemest werden, is niet uitgesloten [10]).
Bodemkundig is het resultaat echter gelijk aan die van de ontginningen van geringe ouderdom.

Kampen komen rond en in de nabijheid van alle oude nederzettingen voor:

Oude Heikamp, Nieuw Heikamp, Plumskamp (Kessel).
Op de Kamp, Walkeskamp, Valkenkamp, Heikamp (Venray).
Kaaskamp, Kweselskamp (Weert).

De *„-hof"* en *„-akker"*-namen zijn zeer algemeen verbreid in geheel Limburg. Met de bodem toestand hebben zij geen direct verband. Veelal komen beide namen bij elkaar voor. Ze zijn gebonden aan ontginningen vanaf het eind van de 18e eeuw. Ze onderscheiden zich van de allerjongste heide-ontginningen van de 20e eeuw door een mooie homogene bovengrond, echter zonder de ophoging die de *kamp-* en *veld*gronden kenmerkt.
Namen met *„-beemd"* en *„-weide"* betreffen overwegend laaggelegen gronden, hoewel ook uitzonderingen voorkomen (b.v. *Bergweide* in Nuth). De „beemd"-namen komen overwegend in het Zuiden van Limburg voor naar het noorden neemt het aantal sterk af.
Daar de variatie in de lage gronden, bodemkundig gezien, vrij groot is, betekenen deze toponymen slechts een vrij algemene aanduiding voor de bodemtoestand.

Een duidelijkere bodemkundige karakteristiek geven de toponymen met *„-gracht"*, *„-graaf"* (*graft*), en *„-rein"*, *„-pas"*, *„-spurk"*, *„-staart"* (*steert*) en *„-sleng"* (*sling, leng*), die op de allerlaagste gronden betrekking hebben en daardoor als weidegronden in gebruik waren [11].
De toponymen met *„-graaf"* en vooral *„-rein"* zijn typisch voor Zuid-Limburg, die met *„-pas"*, *„-spurk"*, *„-sleng"* en *„-staart"* voor Noord-Limburg.

Engels Gracht, Max Graaf, Aan de Witten Rein (Wittem).
Aan de langen Rein, Koningsgraven (Wijnandsrade).
Kakensgraaf (Hulsberg).
De lange Rein, Vloedsgraaf (Schimmert).
Vennepas, Jufferse pas, Heerepas, Veenepas, de Staart, Smakter Spurk (Venray).
Kattenstaart, Diepe leng, Sleng (Horst).
Vissensteert, Pannensteert (Heythuizen).

Bodemkundig bijzonder interessant zijn de veld- en perceelsnamen die de *kwaliteit* van het land tot uitdrukking brengen.
Behalve enkele die min of meer goede bodemkwaliteiten uitdrukken, als *Kaaskamer* (Wittem) *Kaaskamp* (Weert) e.a., duidt het merendeel op minder gunstige omstandigheden, waarvan de volgende namen voorbeelden zijn:

Lochterbergen (Gennep).
Lichtenbergen, de Locht (Horst).
Blankenberg (Venray).
Honingsberg (Vlodrop).
Achter de Locht, Op de Locht (Bunde).
Op de Lucht (Wittem).
Lochterveld (Geulle, Bunde, Ulestraten).

De mindere kwaliteit grond, samenhangend met een lichte grond spreekt uit deze namen. Voorbeelden van gronden met veel stenen zijn vooral in Zuid-Limburg aanwezig:

Steenberg (Wittem, Schin op Geul, Ulestraten, Nuth).
Op den Steen (Meerssen).
Steinveld (Bunde).

Zeer expressieve namen zijn evenmin zeldzaam voor de aanduiding van de kwaliteit van bepaalde percelen, zoals *„Verloren kost"* in Wittem.

Vele namen zijn nog niet verklaard, vele andere namen hebben voor de bodemgesteldheid geen betekenis. Toch is een inventarisering van de oude veld- en perceelsnamen belangrijk voor de verklaring van waargenomen verschijnselen. Deze greep uit de namenverzameling heeft hiervan een der aspecten willen geven.

Ir. J. J. M. van de Broek

---

[1]) Edelman C. H. en A. W. Edelman-Vlam 1958 - Een poging tot reconstructie van het verloop van de ontginning van Bennekom. In: Een Veluws dorp. Uitg. Stichting „Oud Bennekom" pag. 163-174.

[2]) Edelman C. H. en A. W. Edelman-Vlam 1960 - Bijdrage tot de ontginningsgeschiedenis van de zuidelijke zandgronden. Voordr. 31 aug. 1958 Belg.-Ned. Kempisch Congres te Bokrijk. Kultuurhistorische Verkenningen in de Kempen I. Uitg. Stichting Brabants Heem 1960 pag. 21-42.

[3]) Edelman C. H. en A. W. Edelman-Vlam 1960 - Studies concerning the morphogenesis of some old rural settlements in the sandy areas of the Netherlands Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Gen. 77.3 (312-318).

[4]) Edelman, C. H. & M. M. van Hoffen. 1949 - Landerijnamen met het bestanddeel „Honger". Nomina Geogr. Neerl. 13. 79-87.

[5]) Edelman-Vlam, A. W. 1956 - Perceelsnamen in de Liemers en de Driedorpenpolder. Boor en Spade 8. 99-112.

[6]) Dudal, R. 1953 - Etude morphologique et génétique d'une séquence de sols sur limon loessique. Agricultura. I 2.2 119-163.

[7]) Zie ook Keuning H. J. 1961, De problematiek van de ontwikkeling van het Brabantse cultuurlandschap. Tijdschr. Econ. Soc. Geogr. 52.1. 13-21.

[8]) Verhulst, A. E. 1961 - Probleme der mittelalterlichen agrar. Landschaft in Flandern, Zeitschr. f. Agrargesch. u. Agrarsoziol. 9.1 13-19.

[9]) Hofstee E. W. & A. W. Vlam 1952 - Opmerkingen over de ontwikkeling van de perceelsvormen in Nederland. Boor en Spade 5 195-235.

[10]) Thurlings, Th. L. M. & A. A. P. van Drunen 1960 - Sociaal Economische Geschiedenis. In: Limburg's verleden. I, pag. 218-221 (Uitg. Limburg. Gesch. en Oudh. Gen. Maastricht).

[11]) Edelman-Vlam wijst er ook op dat de „beemden" de hooilanden vormden op de afhelling naar de laagste gronden (A. W. Edelman-Vlam, Perceelsnamen in de Liemers en Driedorpenpolder. Boor en Spade 8 1956 99-112).

De plaatsnaam Vaals [1]

De verklaring van een plaatsnaam kan door bijkomende omstandigheden tot een belangwekkend probleem worden. Zo is het nu gesteld met de naam *Vaals*, waarvan de verklaring vragen aan de orde stelt van vroegere Romaanse invloed op thans geheel Germaans gebied of, anders gezegd, problemen die verband houden met historische wijzigingen van de Germaans-Romaanse taalgrens in de omgeving van Zuid-Limburg.

De vaak gehoorde verklaring van *Vaals* uit Lat. *vallis* (dal)[2] ontmoet ernstige taalkundige bezwaren. *Vallis* is nl. een klassiek-Latijnse vorm, die in het door de Romeinen in Zuid-Limburg gesproken volkslatijn wellicht *vallem* heeft geluid, waardoor de *s* van *Vaals* reeds onverklaarbaar wordt. Bovendien beantwoordt in de Romeinse of Latijnse leenwoorden der eerste eeuwen na Chr. aan Lat. *v* in de Nederlandse dialecten een *w*, bijv. vinum = wijn, vallum = wal. Om deze twee redenen is het uitgesloten, dat de plaatsnaam *Vaals* ontstaan zou zijn uit Lat. *vallis*, waarmee de Romeinen tijdens hun occupatie van Zuid-Limburg (eerste vier eeuwen na Chr.) deze plaats zouden hebben aangeduid.

Nu wordt de laatste tijd door deskundigen, die blijkbaar *Vaals* als een *dal* willen blijven zien, getracht de taalkundige bezwaren, die bestaan tegen *Vaals* uit *vallis*, te ondervangen door als uitgangspunt het Lat. meerv. *valles* te nemen en verder, steunend op bepaalde klankontwikkelingen, te aanvaarden dat het gebied rond *Vaals* tot in de 9e eeuw tweetalig, ja gedurende een paar eeuwen zelfs ééntalig Romaans was [3]. Taalkundig is het ontstaan van de 11e- en 12e-eeuwse vorm *Vals* uit *valles* in dat geval mogelijk.

M.i. zijn er echter ook bezwaren tegen deze, zij het linguistisch verantwoorde, poging om *Vaals* met Lat. *vallis* in verband te brengen. *Vaals* ligt in een bergachtig gebied en waar bergen zijn, bevinden zich uiteraard ook dalen. Een plaatsaanduiding als *Dalen* is dus wel mogelijk, maar niet voor de hand liggend, omdat de *bergen* meer imponeren; de plaatsnaam *Bergen* komt dan ook meermalen voor. Niettemin kennen we *Dalen* in Drente, dat op grond der schrijfwijze *dalon* 1160 gezien wordt als een dativus pluralis en dus *in de dalen* betekent, hetgeen aannemelijker is dan *dalen* = *valles* nominativus of accusativus. Ook het enkelvoud *dal* staat, als het in een plaatsnaam voorkomt, vrijwel steeds in de datiefvorm nl. *daal* (uit *dale* ontstaan) en wordt dan bovendien gewoonlijk voorafgegaan of gevolgd door een nadere aanduiding: Bensdael, Diependael, Remersdael, Rozendaal, Venendaal, Bloemendaal, Dael-hem, Dolhain (= Dalhem).

Wat betreft de „Romaanse" *v* in *Vaals* blijft de moeilijkheid, dat deze *v* níet bewaard is in eveneens nabij het huidige Romaanse taalgebied gelegen plaatsnamen als *vicus* = *Wijk* bij Maastricht en *villaris* = *Wolder* (of Wilre), *Wijlre, Wahlwijlre, Nyswijlre* (1179 Wilra, 1215 Wylre, 1219 Wilre) en *Eschweiler* (888 Aschwilra, 930 Ascwilra). – M. Gijsseling gaat dan ook zover, dat hij in de 9e en 10e eeuw een zuiver Romaans taaleilandje veronderstelt, bestaande uit Aken, Laurensberg, Vaals en Simpelveld, dat echter in het zuiden door de reeds vroeg eentalig Germaans geworden Voerstreek van het grote Romaanse taalgebied werd afgegrendeld. M.i. wijzen de door M. Gijsseling genoemde oude vormen van sommige plaatsnamen stellig op Romaanse invloed, dus eventueel op „tweetaligheid" in dit gebied, doch zijn de gegevens niet voldoende om gedurende een paar eeuwen een geheel Romaans taaleilandje te aanvaarden. „Tweetaligheid" blijkt echter ook uit sommige schrijfwijzen van plaatsnamen buiten de naaste omgeving van Aken en Vaals, bijv. van Moresnet, Mechelen, Gulpen, Mesch, Maastricht en Veldwezet, dus gelegen in een vrij wat groter gebied, waarin desondanks de *v* van Lat. *vicus* en *villaris* als *w* verschijnt [4].

Indien we *Vaals* uit Lat. *valles* willen verklaren, zullen we derhalve moeten veronderstellen, dat deze plaatsaanduiding pas in de 9e of 10e eeuw is ontstaan als een „geleerde naam", misschien vergelijkbaar met *Seffent* bij Aken, waarvoor in 896 de aanduiding *Septem fontes* gevonden wordt. De geleerde Latijnse benaming *valles* moet dan echter zijn gebruikt voor een, blijkens het meervoud *valles*, tamelijk uitgestrekt en wellicht nog vrijwel onbewoond gebied (in Vaals zijn tot nu toe noch praehistorische, noch Romeinse, noch Merovingische overblijfselen gevonden) en desondanks moet dit *valles* dan door de, op zijn minst hoofdzakelijk, Germaanse streekbevolking zijn overgenomen; verder moet de herinnering aan het tweelettergrepige *valles* dan reeds spoedig zijn uitgewist, daar we in de 11e en 12e eeuw, hoewel in Latijnse oorkonden, de tweede lettergreep niet meer geschreven vinden. – Resumerend meen ik dus te mogen besluiten dat de afleiding van *Vaals* uit *valles* niet onmogelijk doch wel zeer onwaarschijnlijk is.

Aan een geheel andere herkomst denkt A. Carnoy[5]), wanneer hij zegt: „De echte naam van de rotsen was **falisa*, die voortleeft in *Vaals* Hol. Lb. en *Val* Belg. Lb. (Val-Meer) [1066 Fals], maar voornamelijk in Waalse benamingen: *Falize, Fallois, Falisolle, Houffalize, Falhoule, Corphalie, Coirfalize*. Bij Court-St.Etienne zijn er Devonische rotsen en zo ontstond *Faux* bij La Roche-en-Brabant. Ook bij Namen, op een steile rots, is er een *Faulx* [953 Fals]."

Het tegenwoordige Duitse woord *Fels, Felsen* voert men terug op **fálisa*, dat als leenwoord terecht kwam in het Romaans (Waals en Frans) waar, met accentverschuiving, de vormen *falise* en *falaise* bekend zijn. Het oud-hoogduits kent 't mannel. woord *felis* en het vrouwelijk *felisa*, mhd. *vels, velse*, laat-mnd. *vels, velse* en ook *vols*, middelnederl. en ook 16e eeuws (Kiliaen) *vels*, meerv. *velze*, een keer *velt*, dat door Th. Frings (Germania Romana blz. 215) wordt beschouwd als „verniederdeutschung" van hoogduits *felz*. Het Rhein. Wb. geeft *felts* als dialectvorm hoofdz. langs de Moezel en in de Hunsrück met aansluitend deel langs de Rijn, 'n woord als *feltsman* = „Steinbrucharbeiter" wordt echter ook in het Zevengebergte genoteerd, terwijl sommige samenstellingen en het afgeleide *felsig*, misschien mede onder hoogduitse invloed, algemeen gebruikelijk zijn in het Rijnland. Als betekenis van *felts* wordt opgegeven *rots, rotsachtige grond*. Voor het Franse *falise, falaise* vindt men de betekenis *steile kust, klip*. Dit Franse *falise* komt ook als leenwoord voor in het middelnederl., meermalen in de betekenis van *(steile) helling, rotspad* (vgl. P. Maximilianus, Sinte Franciscus Leven II, Zwolle 1954, vers 3938).

Wat betreft de betekenis acht ik dit woord als oorsprong van de plaatsnaam *Vaals* stellig meer aannemelijk dan *valles* = *dalen*. Vaals ligt t.o.v. de omgeving niet in een dal. De dorpskern ligt tegen de vrij steile helling van de thans zo genoemde Vaalserberg of Wilhelminaberg, de hoogste van de omgeving. De typering „rotsachtig" is voor deze berg stellig niet misplaatst[6]). Bewijzen dat Vaals reeds vroege bewoning heeft gekend, zijn er niet. De Romeinse weg Maastricht–Aken ging via Gulpen, Partij (Wittem), Hilleshagen, Vijlen, kruiste tussen Mamelis en Lemiers de Sinzelbeek en bereikte, achter de Sneeuwberg om, de stad Aken. Men liet de hoge, rotsige berg bij Vaals dus rechts liggen. Zelfs de Middeleeuwse „hertogenweg", die Limburg a.d. Vesdre via Moresnet en Gemmenich met Rolduc verbond, ging wellicht over Raeren en Lemiers en vermeed dus ook de Vaalserberg. Niettemin passeerde in 1615 een Franse reiziger op zijn route van Maastricht naar Aken ook *Vols* (Publications 1881, blz. 284), doch de tegenwoordige grote weg Maastricht–Gulpen–Vaals–Aken dateert pas van 1824-1825. – De oudste bewijsplaats van het bestaan van *Vaals* is een oorkonde van 1041; waarin goederen te *Vals* aan het S. Adelbertstift te Aken worden geschonken. – Het is dus stellig aannemelijk dat de naam **falisa* aanvankelijk gebruikt is als naam voor de hoge Vaalserberg en dat deze naam is overgegaan op de nederzetting tegen de helling van die berg (men vergelijke bijv. het dorp *Laroche* in de Ardennen). Het is ook mogelijk dat reeds in vroege eeuwen **falisa* gebruikt werd voor *(steile) berghelling*.

Dat de *f* van **falisa* hier in geheel of nagenoeg geheel nederduits (nederlands) taalgebied tot *v* werd, is normaal (vgl. de reeds genoemde vormen uit mhd., mnd. en mnl.). Een moeilijk-

heid is echter, dat de *a*-klank van **falisa* onder invloed der *i* in de volgende lettergreep niet tot *e* is geworden (Umlaut), m.a.w. dat we in de 11e en 12e eeuw *Vals* vinden i.p.v. *Vels*. Wij hebben echter reeds gezien, dat deze Umlaut in het Romaanse (ook Waalse) *falise, falaise* niet heeft gewerkt en dat M. Gijsseling en P. Tummers, met name aan de hand van plaatsnamen, hebben aangetoond dat in de eeuwen waarin in het westgermaans de i-Umlaut werkte, er in een (groot?) deel van het huidige Zuid-Limburg en stellig in de Zuid-Oosthoek een Germaans-Romaanse „tweetaligheid" heerste. Het behoud der *a* in het Germaanse woord *Vals* kan dus stellig beschouwd worden als een voorbeeld van Romaanse klankontwikkeling, zoals men o.a. ook aanneemt dat de *a* van *Harles* (uit *Hariliacas) onder Romaanse invloed niet onderhevig is geweest aan de Germaanse i-Umlaut. – Wat *Vals* betreft zou men het ontbreken van Umlaut overigens ook kunnen vergelijken met mnl. *wals* = *waals* en met ndl. *twaalf*, die evenals hgd. *welsch* en dialectisch *twelf* eigenlijk ook Umlaut moesten hebben, welke Umlaut hier echter wellicht (mede) verhinderd is door de *w*. In *Vals* zou dezelfde invloed kunnen worden toegeschreven aan de *v*, waarvan de articulatie geen groot verschil oplevert met die van de *w*. – Zelfs is het niet uitgesloten, dat de naamgeving heeft plaats gehad via Romaans gebied. Het is nl. opvallend dat van de 14 Belgische plaatsnamen, waarin A. Carnoy het door het Romaans aan het Germaans ontleende **falisa* onderkent, er 2 in de omgeving van Verviers, 2 omgeving Luik, 4 omgeving Namen, 1 omgeving Bastogne, 1 in Zuid-Brabant en 2 in de Haspengouw (waarvan een, nl. *Val-Meer* in Nederlands sprekend gebied) gelegen zijn. Indien de plaatsnamen *Faulx* en *Fooz* bij Namen reeds in 953 en 954 als *Fals* en *Val-Meer*, in 1066 als *Fals* wordt aangeduid, dan kan *Vaals* in de 10e eeuw, doch waarschijnlijk vroeger, ook via het Romaans zijn naam hebben gekregen.

Hoe dit ook zij, ik hoop te hebben aangetoond, dat er qua betekenis zeer veel vóór en qua vorm niets tégen is om de 11e en 12e eeuwse plaatsnaam *Vals* ontstaan te achten uit Germ. **falisa* = *rotsachtige berg* of *steile berghelling*.

Ofschoon het buiten het eigenlijk bestek van dit artikeltje ligt, nog een enkel woord over de latere schrijfwijze en de tegenwoordige uitspraak van *Vaals*. Het is mogelijk dat de 13e-eeuwse schrijfwijze *Vayls, Vails* en *Vailsz* alleen duiden op een zekere mouillering van de *l* en niet op een rekking van de *a*. De in de 14e eeuw opkomende *o*-vormen kan men vergelijken met mnd. *vols* en verklaren uit invloed van de *l;* vergelijk dialectisch *old, kold* uit *ald* en *kald* (= oud en koud). – Waarschijnlijk acht ik deze verklaring echter niet. M.i. is de *a* van *Vals* op een of andere wijze samengevallen met oorspr. lange *â*, waardoor ze de uitspraak *ao* verkreeg en in een later stadium verkort werd tot *ó*. Op de oorzaak van deze wijzigingen zal ik niet ingaan, doch ter vergelijking de aandacht vestigen op de klankontwikkeling van bijv. laat-Lat. *plastrum* (korte a), dat (via oudfr. plastre?) wordt tot mnl. *plaester* (met *â* i.p.v. gerekte *a*) en thans in verkorte vorm in veel dialecten (o.a. ook te Vaals) als *plóster* verschijnt [7]). Ook de lange *â* (i.p.v. gerekte a) in *Aken* (Aoke, Aoche, met verkorting in Öchener) uit *aquis* en in *aker, eker,* =(emmer, putemmer) uit *aquarium* kan hierbij in het geding komen. Wat betreft de verklaring van deze laatste lange *â*'s zegt Th. Frings: „die Länge ist durch kein germanisches Lautgesetz zu erklären; ich übergebe es den Romanisten zur Erörterung" [8]). De waarschijnlijk lange *â* in *Vaals* zou dus een argument te meer kunnen zijn voor mijn veronderstelling dat *Vaals*, hoewel teruggaande op **falisa* toch via het *Romaans* zijn naam heeft gekregen.

De schrijfwijzen met *t* aan het einde (Voilst, Volst) zijn blijkbaar z.g. hypercorrecte vormen. Omdat men nl. dialectisch de slot-*t* niet uitsprak in woorden als *vas, du bis, du kuns, ze wos* (= wist) enz., was de kans groot, dat men bij een poging om zeer correct te spreken of te schrijven een *t* achter een *s* toevoegde ook op plaatsen waar dit niet nodig was.

Dr. W. A. F. Janssen

AANTEKENINGEN

[1]) Voordracht, met kleine wijzigingen, gehouden voor de Koninkl. Zuidned. Maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis, te Brussel op 15 okt. 1961.

[2]) O.a. J. Habets in Publications XVIII, 1881, blz. 36; W. Ronkens in Maasgouw 1942, blz. 78; H. Hardenberg in Public. LXXXIII, 1947, blz. 207.
Oude schrijfwijzen van *Vaals,* voor het grootste deel ontleend aan door Chr. Quix en door Th. Lacomblet uitgegeven oorkonden, zijn: 1041, 1059 Vals; 1133, 1135 Vals; 1229 Vayls; 1238 Vals; 1250 Valz; 1280 Vailsz; 1280, 1285, 1294 Vails; 1308 Vaels; 1356 scabinus ville de Volze; 1435 Voilst; 1441 Waelst; 1553 Voelst; 1558 Volst (Public. 1865); 1615 Vols (Public. 1881); 1688 Volsz (Public. 1937); tegenw. plaatselijke uitspraak Vóls.

[3]) M. Gijsseling, Deux remarques sur l'origine de la frontière lingiustique: Hesmond et Vaals. Neoph. XXXIV, 1950 - P. Tummers, Tweetaligheid in Zuid-Limburg. Akademiedagen der Kon. Ned. Akad. v. Wetensch. X, 1957. - M. Gijsseling, Aken-Vaals, Romaans taaleiland. Hand. Zuidned. Maatsch. v. Taal- en Letterk. en Gesch. XII, 1958 (besproken in Hand. Kon. Comm. Topon. en Dialectol. 1959, blz. 276, door J. Herbillon).

[4]) Hieraan zou ik kunnen toevoegen *Wijer* of *Wiër* (uit Lat. vivarium = vijver), dat o.a. bij Hoensbroek als plaatsaanduiding bestaat of bestond. Echter is *wiër* ook bekend als appellativum, zodat de plaatsaanduiding van later datum kan zijn.

[5]) A. Carnoy, Bergnamen in 't Oud-Nederlands V.M.V.A. 1948, blz. 11; reeds eerder in Dictionnaire étymologique des noms des communes de Belgique. 2 parties. Louvain 1939-1940, s.v. Faulx. Het is jammer dat H. Hardenberg (Public. 1947, blz. 207) dit werk van Carnoy op de verkeerde plaats, n.l. onder Vaulx, heeft geraadpleegd.
De „dictionnaire" van Carnoy is vermeerderd en verbeterd opnieuw-uitgegeven onder de titel „Origines des noms des communes de Belgique (y compris les noms des rivières et principaux hameaux), 2 parties, Louvain 1948.

[6]) In Zuid-Limburg hebben „verschillende hoger gelegen toppen, alsmede vele van de steile, naar het noord-westen gekeerde hellingen" reeds in praehistorische tijd hun lössdek verloren, zodat kalksteen of krijt aan de oppervlakte kwam en verweerde tot kleefaarde of verweringsleem. In vele gevallen schoven deze verweringsprodukten ook naar beneden en bleef de harde, niet verwerende vuursteen achter. (Vergelijk W. J. Dewez in Limburg's Verleden I, Maastricht z.j. [1960], blz. 23, alsook een geologische kaart van Limburg). Tot deze „rotsachtige" plateaus behoort ook de Vaalserberg, waar men in de bovenlaag van de grond veel kleinere en vaak ook grotere stenen vindt, die zeer talrijk aan de oppervlakte komen en kwamen bij de steile, holle voetpaden, die door het afstromende water sterk zijn of waren uitgeschuurd.

[7]) Vergelijk Middelned. Woordenb. VI, 394; Woordenb. Ned. Taal XII. I. 2055; Franck-v. Wijk, Etym. Wb. s.v. pleister; M. v. d. Meer, Hist. Gramm. Niederl. Spr. I. 175 en 291-292; A. v. Loey, Schönfeld's Hist. Gramm. 6e dr., 79 en 274.

[8]) Th. Frings, Germania Romana (1932), blz. 132. Vergelijk ook A. Boileau in Meded. Ver. Naamk. Leuven en Comm. Naamk. A'dam, 1958, blz. 143. - Aan de hier genoemde woorden met lange â, die op nog niet opgehelderde wijze wellicht aan Romaanse invloed moet worden toegeschreven, kan men misschien het woord *Waal* toevoegen dat, althans te Maastricht en sommige andere dialecten, een vocalisme vertoont dat eveneens een etymologisch niet verwachte â doet vermoeden.

Namen en noemen

Dat een naam niet altijd een toevalligheid is bewijst de wetenschap der naamkunde: zij verklaart o.a. plaats- en riviernamen. In vroegere tijden liet men in geen geval persoonsnamen aan het toeval over; ongemotiveerd gaf men nooit een naam. Maar zelfs als men dit weet blijft het moeilijk voorstelbaar van hoe grote betekenis in vroeger tijd de persoonsnaam was. Het eerste wat wij doen als wij een onbekende ontmoeten is: ons voorstellen. We zijn blij de naam te vernemen; zo weten wij tenminste iets van deze persoon. Men noemt dat dan ook „kennis maken". Het verschil van étiquette bij een ontmoeting in onze maatschappij en bij hen, die wij als onze belangrijkste culturele erflaters beschouwen, de oude Grieken, is bijzonder groot. De ontmoeting van Odysseus met de schone Nausika beschrijft Homerus in de Odyssee, VI, 149. De zwerver wordt naar de stad van Nausika's vader gebracht, hij wordt er onthaald, hij overnacht daar en pas vóór hij zijn reisverhaal zal vertellen wordt hem gevraagd wie hij nu eigenlijk is. En ook dat nog met een verontschuldiging: „niemand – zo zegt Nausika's vader – is geheel zonder naam als hij eenmaal op de wereld verschenen is" (VIII, 550). Dan pas maakt Odysseus zich bekend. Een aantal van 1132 verzen vormt de afstand tussen ontmoeting en bekendmaking. In een zorgvuldig gecomponeerd boek als de Odyssee is dit geen toeval te noemen. Het is te verklaren door de opvatting die men had over het hoogst persoonlijke karakter van de naam. Dit is duidelijk in de gehele litteratuur der oudheid. De Egyptische zonnegod Re zegt van zijn naam: „mijn vader en moeder hebben mijn naam gezegd en hij bleef verborgen in mijn lichaam opdat mijn macht niet zou ten deel vallen aan een tovenaar" (Papyrus de Turin, Leiden 1869-'76, I, 12). Duidelijk geldt de naam als een deel van Re's persoon en dat deel is zo eigen dat hij de naam niet noemt. Want het „kennen" zou „macht hebben over" ten gevolge hebben. Of kwade gevolgen. Zo zegt Herodotus als hij spreekt over de kostbaarste wijze van balseming, dat deze genoemd is naar een persoon wiens naam hij om godsdienstige reden niet zal noemen (Historiën II, 85).

Juist waar het de godsdienst betreft zijn namen van de grootste betekenis. Macht blijkt vaak uit het aantal namen, waarin dan kwaliteiten besloten liggen. De Egyptische god Osiris is honderdnamig, de Griekse godheden worden steeds met andere epitheta genoemd. Namen gelden vaak als bron van eigenschap bij de mensen. Hierdoor is verklaard dat men in verschillende culturen pas een naam kreeg als men van bepaalde eigenschap had blijk gegeven; een naam is dan een begrip. Dit bedoelt de schrijver van Genesis als hij verhaalt: „toen voerde Jahweh de dieren naar de mens om te zien hoe hij ze zou noemen. Want zoals de mens elk levend wezen zou noemen, zo zou het heten. De mens gaf dan namen . . ." (Gen. 2, 19-20). Dit wil zeggen: hun wezen begrijpen en dat uitdrukken in een naam. Een echo hiervan klinkt in de Koran, Sura 2, 30: „Hij (Allah) onderwees Adam alle namen".

In de bijbelse en christelijke sfeer vinden we, zij het niet dezelfde, maar wel verwante opvattingen over de naam terug. In een voorspelling over de Messias lezen we bij Jesaja, 9, 5, dat Hij zal zijn: de wonderbare, de raadsman, God-held, Vader, eeuwige, vrede en vorst. Deze 7 namen duiden op de volmaaktheid. Bij de Joden is een naam vaak een wens. Zo is Amos: sterk. De naam moet dan invloed ten goede uitoefenen. Dit vinden we ook bij de Germanen. Maar daar zijn het vaak namen van bijna aggressieve tendentie: gerhart = sterke speer. Naam in de betekenis van persoon leest men b.v. in Psalm 91, 1: Het is goed Uw naam te bezingen. Zo ook bij Johannes 3, 18: Wij geloven in de Naam van Gods eniggeboren Zoon.

Bij Paulus, Philippensen 2, 9: Hem is een naam gegeven die boven alle namen is. Men zal dit niet mogen verklaren in de geest van de Egyptische opvatting maar analogie is er en de uiterlijke vorm is behouden. Hoeveel betekenis nog steeds aan de naam gehecht wordt blijkt uit de naamsverandering. Zo nemen de pausen na hun verkiezing een andere naam aan; de kloosterlingen na hun intrede. Men kan niet aannemen dat deze mensen veranderen maar zeker is dat zijn van oordeel zijn dat voor henzelf alles verandert; zij gaan een nieuw leven leiden en zullen zich dus als een ander persoon moeten openbaren.

De cultuurhistorische weg van de naam is bijzonder boeiend. De vergelijking met vroeger tijd kan dan ook verduidelijkend werken. Vergelijken we weer onze gewoonten met die der Grieken en zelfs ook met de gebruiken in de Romeinse samenleving dan valt op hoezeer onze persoonsnaam thans 'n particulier karakter draagt. Zelfs de jongste leerling van Socrates heeft zijn leermeester eenvoudig bij name aangesproken; Catilina is met z'n naam-zonder-meer toegesproken in de senaat. Wij schuiven de roepnaam in de intieme sfeer terug en in het maatschappelijk verkeer is daarvoor in de plaats gekomen het woord uit de leenheerlijke terminologie: „mijnheer". Een Griek zou zoiets dwaas gevonden hebben; nu „vordert slechts de gemeenschap der vrienden elkaar bij de naam te noemen" (Van der Palm, Bijbel voor de Jeugd, 3, 85). G. B. Shaw heeft dit scherp gehekeld in zijn toneelstuk „Joan of Arc". Hij laat Robert de Baudricourt zeggen tot Jeanne: „And who gave you leave to call me Robert?" Zij antwoordt hierop: „You were called so in church in the name of your Lord. All the other names are your fathers or your brothers or anybody's". Zie hier de onbevangene ten opzichte van maatschappelijke verhoudingen en gebruiken.

* * *

Geboorteaankondigingen zullen bij iedereen wel eens de vraag hebben doen rijzen of de namen thans totaal veranderen; een opinie die elke generatie heeft omdat er altijd modeverschijnselen in de naamgeving geweest zijn. Ik meende dat dit wellicht vast te stellen was door de leerlingenlijsten van de meisjesscholen voor V.H.M.O. in Limburg te bestuderen. Om enig vergelijkingsmateriaal te hebben is begonnen met een archiefonderzoek naar de namen van meisjes geboren in Roermond in de jaren 1645-1655 en die dus driehonderd jaar geleden geboren werden vóór de generatie die thans de middelbare scholen bezoekt. Dit is geen ideale vergelijking maar er zijn toch enige conclusies uit te trekken die opmerkelijk zijn.

ROERMOND 1645—1655

Geboren in de aangegeven periode	692	meisjes
Totaal aantal verschillende namen	68	
Aantal dat 1-3 keer voorkomt is	41	
en wordt gedragen door	62	personen
Gebruikelijk kunnen genoemd worden	8	namen
gedragen door	408	personen

te weten:

Anna 69, Catharina 54, Elisabeth 52, Gertrudis 56, Johanna 40, Margaritha 32, Maria 80, Mechtildis 25.

Het aantal personen dat 2 namen kreeg bij de doop bedraagt 70.
Voor de samenstelling is altijd één van de gebruikelijke namen genomen; het grootste aantal met Maria: 23.

Een één keer voorkomende naam draagt: 3 %.

Eén keer komen voor: Aloysia, Antonia, Bernardina, Bertina, Clara, Constantia, Merentiana, Florentia, Frederica, Francisca, Felicitas, Godefrida, Helwigis, Hillegunda, Hubertina, Jacomina, Justa, Lamberta, Lucretia, Martina, Philippa, Rachel, Reynildis, Siegeberta, Theresa (26).

Hierbij dient opgemerkt te worden dat het doopregister alleen de officiële namen geeft. Welke roepnaam de betreffende personen hadden is niet na te gaan. Desondanks blijft de namenvariatie gering. Bovendien werden in deze tijd de roepnamen weinig origineel en sterk traditioneel gevormd.

MEISJESNAMEN THANS

Alleen vanwege de curiositeit is het resultaat van dit onderzoek vergeleken met het onderzoek van het namenaantal van de eersteklassers van het V.H.M.O. in Limburg. Deze zijn genomen omdat al spoedig bleek dat daar het aantal variaties het grootste is en de moderne tendens bij naamgeving daar het sterkst tot uitdrukking komt. Het overzicht is, naar ik meen, zonder meer duidelijk. De term doublure is gebruikt voor namen die méér dan een keer voorkomen; in één klas was dat gewoonlijk niet meer dan twee maal.

Een gecombineerd namenonderzoek aan twee scholen Maastricht en Sittard leverde het volgende resultaat op:

Aantal leerlingen:	942
Aantal vormen:	460

Een onderzoek aan één school, Vaals en Venray:

Aantal leerlingen:	222	234
Aantal naamvormen:	155	133

		Klas	Aantal	Doublures	Dit betreft: aantal personen	Franse namen	Overige niet Nederl. namen	Dubbele namen
Maastricht		1 A	29	3	6	10	2	7
Leerlingenaantal:	149	1 B	29	3	6	6	2	5
Doublures:	48	1 C	29	4	8	7	5	8
Totaal aantal vormen:	96	1 D	29	3	6	13	3	5
		1 E	28	1	2	11	–	3
Roermond		1 A	30	1	2	8	3	4
Leerlingenaantal:	146	1 B	30	1	3	4	3	3
Doublures:	46	1 C	28	3	7	15	5	1
Totaal aantal vormen:	100	1 D	29	4	8	6	3	3
		1 E	29	2	4	9	2	5
Venlo		1 A	26	1	2	7	2	5
Leerlingenaantal:	104	1 B	26	2	4	1	5	3
Doublures:	26	1 C	25	1	2	8	2	3
Totaal aantal vormen:	78	1 D	27	3	6	1	3	3
Sittard		1 A	30	2	4	6	5	4
Leerlingenaantal:	146	1 B	29	3	6	4	4	4
Doublures:	46	1 C	29	2	4	6	5	4
Totaal aantal vormen:	100	1 D	29	2	4	–	11	6
		1 E	29	2	5	10	6	4

Roermond 1645-1655. In klassikale verhouding omgerekend:

	(692)	(42)	(666)
	30	2	29

Ik meen goede reden te hebben dat het totaal aantal vormen het getal 460 niet noemenswaard overschrijdt, omdat, na het onderzoek van de scholen in Maastricht en Sittard practisch geen namen meer aan de reeds genoteerde hoefden toegevoegd te worden. Ondanks de verscheidenheid kan men dus niet concluderen tot een enorm aantal opvallende namen. Deze zijn (nog niet?) groot in aantal. Enkele opvallende namen mogen volgen:

Anca, Ancella, Annebel, Arna
Berby, Berdijn, Barry
Chelma
Desie, Dinca
Fleur
Gees, Georgine
Huguette
Ilonka
Karis
Layla, Lennemie, Libertine
Mildred, Marjorie, Mariësse, Marrein, Myla
Noraly, Nathalie
Philo
Rulande, Roba
Solange, Stella
Tijn
Valérie, Vénice, Valence

Het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie is van oordeel (AO-845) dat 4 % van de Nederlandse vrouwen de naam Anny draagt. Voor de middelbare schooljeugd in Limburg is dit percentengetal juist. Voor de naam Marie(tje) geeft het N.I.P.O. 2 % aan. Variaties op deze naam als Mieke en Marijke meegerekend bedraagt het percentage voor de onderzochte groep in Limburg 5 %, wat dus aanmerkelijk afwijkt, wat verklaarbaar is door de rooms-katholieke traditie. Volgens genoemde publikatie zouden de meest voorkomende namen in Nederland zijn: Bep, Mien, Willie (2%), Alie, Corrie, Lenie, Greetje, Tinie, Jopie, Ansje (1½%). Bij de Limburgse groep leerlingen van het V.H.M.O. halen geen van allen de aangegeven percenten. Alie, Grietje en Jopie komen zelfs practisch niet voor.

Men vraagt zich af hoe men aan al deze namen komt, m.a.w. of er een motivering geweest is of niet. Ondervraagde klassen hebben als volgt geantwoord:

Klas	Aantal	Gemotiveerd	Niet	Verhouding	Vorm-verandering
I	27	18	9	2 : 1	22
IV	35	28	7	4 : 1	24
III	27	21	7	3 : 1	17
V	23	17	6	3 : 1	15

Bij vergelijking van de ontvangen opgave en de aard van de naam krijgt men al spoedig wantrouwen wat de motivering betreft. Uit schriftelijke beantwoording van de vraag: hoe kom je aan je naam?, bleek dat van 167 leerlingen er 90 een motivering opgaven die kwalijk au serieux kan genomen worden.

Een bloemlezing moge volgen; de citaten zijn letterlijk.

Marlies: omdat mijn oma Elisabeth heet.
Marja: hij lijkt op de naam van mijn vader en van mijn moeder.
Marie José: omdat men dat leuk vond.
Marie Louise: naar een zus van mijn vader, mijn peettante heette Gertruda, en mijn peetoom Harry.
Elly: omdat mijn oma Bertha heet en dat is ook afkomstig van Elisabeth.
Odette: omdat mijn moeder een klasgenootje had die Odette heette.
Louisa: mijn peettante heet Lies.
Pia: ik heet eigenlijk Petra.
Cécile: iemand las namen voor. Nou, deze vonden ze het mooist.
Jacqueline: mijn oma heet Dien.

Men sust dus het geweten veelal met dergelijke kwasi-motiveringen. Men houdt vast aan de naam maar noemt de kinderen anders. Zo kan Maria Johanna worden: Maria José; men kan naar de grootvader die Peter heet Patricia genoemd worden, en Irene heten omdat de doopnaam Catharina is.

Men mag de conclusie trekken dat het aantal naamvormen sterk is toegenomen, al moet men zich niet voorstellen dat thans een oneindig aantal variaties zou voorkomen. De wijzigingen zijn vaak zeer miniem. B.v. Len, Lenie, Leny, Leonie, Leotine, Leontine, Lea, Leonce.
Gerda Gerdy, Gerry, Gerty, Gert, Geerte.

Juist op de kleine variatie is men zeer gesteld; men wordt er al gauw op geattendeerd wanneer men een vergissing maakt.

Vormverandering die zo sterk opvalt is er altijd geweest. Een normale evolutie, zoals blijkt uit de mannelijke eigennamen:

Hendrick – Driekus, Driek, Harie, Henk.
Wilhelmus – Helmus, Willem, Wiel, Wil, Wim.
Johannes – Sjang, Jan, Jo, Johan.
Thomas – Maas, Thoom, Thom, etc.

Uit de familienamen blijkt vaak de vroegere roepnaam:

Adam: Daam – Daemen, Daems, Domen.
Thomas: Maas – Maes, Maesen, Mousen.
Servaes: Vaas – Vos, Vaesen, Vossen.
Simon: Mon – Monen, Maanen, etc.

* * *

Men zou veel opmerkingen kunnen plaatsen bij vaak vergezochte vormen, de naamcombinaties, de vaak weinig klank-aesthetische variaties. Men maakt zich in de meeste gevallen wat de vórm betreft, los van de familietraditie en in de laatste jaren hoe langer hoe meer van naamtraditie als zodanig. Melis Stoke's opmerking is hierop van toepassing:

Ende sie hebben des vergheten
Wanen si selven sijn gheboren
Ende wie si waren hier te voren.

Sterk positief is echter dat men het kind een meer aparte naam zoekt te geven die nog niet in de familie of de kennissenkring voorkomt, zodat naam en persoon een zekere „enige eenheid" uitmaken. Men zoekt of vormt met meer of minder deskundigheid een mooie naam, een welluidende of een aparte. Dit is toch ook een vorm van wens voor het kind, dat zich vaak van de – betrekkelijke – exclusiviteit van de eigennaam zeer bewust is. Dat dit ook een gevolg zou kunnen zijn van een star consequente en traditionele naamgeving kan ik mij niet voorstellen.

Drs. C. A. A. Linssen

Theorie en praktijk der straatnaamgeving in Limburg

De straatnaamgeving is in de jaren na de tweede wereldoorlog voor verschillende instanties een waar probleem geworden. Bestond voordien slechts bij een enkele gemeente incidenteel de noodzakelijkheid om bij een enigszins omvangrijke uitbreiding een aantal nieuwe straatnamen vast te stellen, thans ondervindt de woningbouw een dergelijke uitbreiding, dat zelfs de vroede vaderen van het kleinste dorp in ons gewest bij tijd en wijle genoodzaakt zijn om zich te bezinnen op het probleem der straatnaamgeving. In grotere gemeenten, waar men meestal over adviseurs kan beschikken, die in de gelegenheid zijn zich in dit probleem te verdiepen, weet men voor de tientallen nieuwe straatnamen met enige moeite wel min of meer aanvaardbare en verantwoorde namen te vinden. De Sectie Naamkunde van de Culturele Raad Limburg biedt in deze een helpende hand, en wil vooral de kleinere gemeenten met deskundig advies van dienst zijn.

Zoals gezegd is het probleem der straatnaamgeving in onze provincie eerst in de laatste tijd acuut geworden. In vroeger eeuwen ontstond de plaatsaanduiding in stad of dorp naar gelang er behoefte aan gevoeld werd en alle oude benamingen dragen dan ook meestal de kenmerken van dit ontstaan in zich: ze zijn logisch, typerend, uit gewoonte of gebruik gegroeid en missen alle kunstmatigheid. Straatnamen werden dus vroeger nooit door de overheid officieel vastgesteld. Slechts één geval is ons tot nog toe bekend geworden, waarin een stedelijke magistraat een bepaalde naam aan een straat moet hebben toegekend: de St. Christoffelstraat te Roermond. Deze waarschijnlijk zeer oude straatnaam, ouder dan de latere benamingen van deze straat „Achter het Bussenhuis" en „Achter de Meelwaag", moet door het stadsbestuur met opzet aan de straat gegeven zijn, aangezien een vrij ontstaan van deze straatnaam, ontleend aan de stadspatroon, weinig waarschijnlijk geacht moet worden.
De plaatselijke aanduidingen konden overigens op verschillende wijzen ontstaan. Zij konden een gesteldheid van het terrein aangeven (Op den Dries, Op den Berg), de ligging van de straat (Hoogstraat, Neerstraat), de aard van de straat (Steenstraat, Brede Straat), de functie van de straat (Markt, Varkensmarkt, Houtmarkt), de richting waarin de straat liep (Tongerse straat, Roermondse straat), het beroep van de bewoners (Smedenstraat, Schoenmakersstraat), en zeer vaak was een in het oog vallend gebouw de reden of aanleiding van de benaming: Aan de Minderbroeders, Achter het Vleeshuis. Ook gaven vaak particulieren aan hun huis een naam, die werd aangeduid door een gevelsteen. Was een dergelijk huis erg opvallend of belangrijk dan kon deze huisnaam zelfs overgaan op de gehele straat (in de Lelie – Leliestraat, in de Kapoen – Kapoenstraat).

In ieder geval moge uit bovenstaande blijken hoe interessant de oude straatnamen niet alleen uit historisch maar ook uit toponymisch oogpunt zijn. Dit laatste aspect is beslist voor wat betreft onze oude Limburgse straatnamen tot op heden te weinig belicht. De uit het volk zelf opgekomen benamingen, dikwijls in het dialect, in de loop der jaren vaak vervormd of verbasterd, en naderhand niet meer begrepen en verhaspeld tot een Franse of Hollandse benaming, waarin de oorspronkelijke vorm nauwelijks meer te herkennen valt, zijn toch een serieuze bestudering waard. Een typisch voorbeeld is b.v. de Maastrichtse „Koevliegenstraat", oorspronkelijk vermoedelijk een dialectvorm van „Kwade vliegenstraat", die in de Franse tijd zelfs de naam droeg van „Rue de la vache volante"!! Op de Roermondse Bakkerstraat zullen

we nog wijzen, terwijl de vervorming Swalmerstraat tot Swamakerstraat eveneens uit taalkundig oogpunt interessant moet zijn.

Het vrij ontstaan van straatnamen kwam in ons gewest – voor zover we konden nagaan – tot in de 19e eeuw voor. In de tweede helft van die eeuw gaat de gemeentelijke overheid in deze actief optreden. De nauwkeurige reglementering van de bevolkingsadministratie in diezelfde tijd heeft hiertoe ongetwijfeld een grote stoot gegeven. In 1859 neemt de Maastrichtse Gemeenteraad het besluit om de vroegere Heerenstraat in de toekomst Minckelersstraat te noemen, gevolgd in 1875 en 1879 door de vaststelling der straatnamen Kesselskade en Van Hasseltkade. In 1883 wordt in de Gemeenteraad van Venlo het voorstel behandeld om zeventien nieuwe straatnamen te geven, en in 1884 worden in Roermond een groot aantal straten „herdoopt". Moeilijkheden leverde deze straatnaamgeving in die tijd nog niet op: men stelde oude benamingen officieel vast – al of niet „verhollandst", zoals in Roermond b.v. waar Beckerstraat = Beggardenstraat, onjuist tot Bakkerstraat werd vervormd, – men maakte van een aanduiding van een omgeving een straatnaam (b.v. Aan de Minderbroeders – Minderbroedersstraat) of men dook voor volkomen nieuwe straten in het nog ongebruikte arsenaal van namen van plaatselijke beroemdheden of historische figuren.

Zo kreeg Maastricht in de vorige eeuw b.v. nog zijn Minckelersstraat, Kesselskade, Van Hasseltkade, Stationstraat, St. Maartenslaan, Wilhelminasingel, Alexander Battalaan enz.; Roermond zijn: Lindanusstraat, Paredisstraat, Pollartstraat, Dionysiusstraat enz.; Venlo zijn Puteanusstraat, Goltziusstraat, Valuasstraat enz.

In de jaren rond de eerste wereldoorlog wordt het tengevolge van snel toenemende stadsuitbreidingen reeds moeilijker om geschikte straatnamen te vinden. Namen als Noormannensingel, Hunnenweg e.d. te Maastricht, Koningin Regentesselaan (een doublure van een reeds aanwezige Emmalaan) te Roermond kunnen moeilijk als ideaal beschouwd worden.
Doch na 1945 beginnen de moeilijkheden eerst goed. Hele buurten met soms tientallen straten moeten van nieuwe namen voorzien worden. 't Ligt voor de hand, dat daarmee de variatie en het typisch eigene in de straatnamen van de verschillende Limburgse gemeenten verdwijnt. Een Wilhelminastraat en/of Julianaplein zal vermoedelijk in bijna iedere stad of dorp van ons gewest voorkomen, evenals een Dr. Poelsstraat en een Mgr. Nolensstraat of -plein. De bisschoppen van het Roermonde diocees worden evenals de Commissarissen van de Koningin in ons gewest in vele gemeenten met een straatnaam geëerd. In verschillende plaatsen ging men er toe over om door het karakter van de straatnaam de ligging van een straat in een bepaalde buurt te accentueren. Zo ontstonden Bisschoppen- en Burgemeestersbuurten, doch ook muziekbuurten, bloemen- en jaargetijdenbuurten. Deze „buurt"vorming is inderdaad in grotere steden uit verschillende oogpunten ten zeerste aan te bevelen.

Er moet echter geconstateerd worden, dat bij het vaststellen van straatnamen in de laatste tijd nog vaak een minder gelukkige keuze gedaan wordt. De documentatie van de Sectie Naamkunde van de C.R.L. bevat nog te veel lacunes om een volledig overzicht en een objectief beeld van het karakter en de eigenaardigheden van de Limburgse straatnamen te kunnen verkrijgen. Wij kunnen daarom hier ook niet uitvoeriger op minder goede benamingen ingaan en willen slechts volstaan met enige algemene richtlijnen te laten volgen, die bij de straatnaamgeving o.i. in acht genomen moeten worden, en die wel is waar algemeen aanvaard, doch niet altijd nageleefd worden.

Op de eerste plaats wijzige men slechts uit werkelijk zeer dringende redenen een van ouds bestaande straatnaam. Ook al wordt de betekenis van deze naam thans niet meer begrepen, of meent men, dat de oude naam niet meer bij de „standing" van de tegenwoordige straat past. Een minder gelukkige benaming uit de laatste halve eeuw kan men nog wel eens ongedaan maken. Vooral omdat een nieuw toegekende naam soms in de rijke volksfantasie tot ongedachte verbastering aanleiding geeft. Zo liet het gemeentebestuur van Roermond op een

gegeven moment graag de – overigens volkomen verantwoorde – naam „Graaf Ottostraat" verdwijnen aangezien deze in de volksmond tot „Grou-v....straat" vervormd werd.

Doch werkelijk oude benamingen, die dus in vroeger eeuwen vrij ontstaan zijn, handhave men zo veel mogelijk en liefst in de ongewijzigde vorm, zoals zij zijn overgeleverd. Ook geen „verhollandsing" en, indien er geen administratieve bezwaren tegen bestaan, ook geen achtervoeging van -straat, -weg of -plein met weglating van ev. voorzetsels. Dus liever niet „Vleeshuisstraat" maar wel „Achter het Vleeshuis" (zoals in Maastricht terecht gebeurt), niet „Driesstraat" maar „Op de Dries of Drees". Is de achtervoeging van -straat, enz. gewenst of noodzakelijk, dan zij een *straat* inderdaad ook een *straat* en een *laan* inderdaad een *laan*. En zeker in plattelandsgemeenten geen -singels of -boulevards!

Voor de namen van nieuw aangelegde straten grijpe men eerst terug op ev. oude terreinbenamingen. Meestal zal echter een dergelijke oude benaming zich uitstrekken over een ruimte, waarop thans wellicht een dozijn nieuwe straten geprojecteerd worden. De oude benaming wordt dan vastgelegd als naam voor een plein of voor de voornaamste straat van de nieuwe buurt, waardoor deze benaming ook meestal tot buurtnaam zal uitgroeien. Voor de overige straten kieze men dan, evenals in die gevallen, waarin geen oude terreinbenamingen voorkomen, uit de vele mogelijkheden, die hiervoor reeds werden aangeduid. Zo mogelijk zoeke men namen, die karakteristiek zijn voor de plaats of de streek, en men vermijde te lange en te ingewikkelde samenstellingen. Een korte toelichtende verklaring aangaande de naam op het straatnaambord is aan te bevelen. Dat hierdoor de verkeersonveiligheid in de hand gewerkt zou worden, omdat de weggebruikers worden afgeleid, is m.i. te ver gezocht. Het geven van juiste en verantwoorde straatnamen is een belangrijke zaak. Architectonische en aesthetische eisen worden bij nieuwbouw hoog opgevoerd. De straatnamen echter, die thans worden gegeven, zullen vermoedelijk nog bestaan, als onze tegenwoordige bouwwerken reeds lang door andere zijn vervangen. Zorg en rijp beraad is in deze dus zeker op zijn plaats. De Sectie Naamkunde van de C.R.L. is gaarne bereid hierin te adviseren.

M. K. J. Smeets

Voor hen, die zich interesseren voor de Limburgse straatnamen, vooral uit historisch oogpunt, mogen hier de titels van enkele artikelen volgen:

J. Schaepkens van Riempst, Eenige bijzonderheden omtrent straten, pleinen en bewoners van het oude Tricht, in: Publ. de la Soc. hist. et arch. de le Limbourg, dl. 43, met aanvullingen in de delen 67, 68 en 69.

H. Uyttenbroeck, Bijdragen tot de geschiedenis van Venlo, Dl. IV, De straten te Venlo, Venlo 1914.

G. D Franquinet, Oorsprong, afleiding en geschiedenis der Maastrichtse straatnamen. Bewerkt door J M. Nuyts, z. pl., z. j.

J. L. Blonden, De straatnamen van Maastricht, die door den gemeenteraad vanaf 1859 gegeven werden. Maastricht 1933.

(M. Smeets), Roermond, stad, straten en bezienswaardigheden. Roermond (1948).

Beschrijving van de namen van straten, wegen en pleinen in de gemeente Kerkrade, Kerkrade, 1939.

Gevallen van differentiatie onder de Limburgse plaatsnamen

Terwijl op het ogenblik het merendeel van onze plaatsen samengestelde namen dragen *(Maastricht, Stevens-weert, Ven-raai)*, waren eeuwen geleden de meeste plaatsnamen enkelvoudig *Tricht, Weert, Rode)*. Door de gebrekkige verkeersmogelijkheden was de kans op verwarring tussen gelijkluidende namen gering. Toen echter in de kanselarijen geschriften vervaardigd werden die voor een ruim gebied van belang waren, deed zich de noodzaak voor om gelijkluidende plaatsnamen van elkaar te onderscheiden. Daartoe voegde men aan de oorspronkelijke namen kenmerkende bepalingen toe. Vele samengestelde namen zijn dan ook in de kanselarijen ontstaan, terwijl in de plaatselijke omgangstaal de enkelvoudige naam nog lang, soms tot heden toe, gehandhaafd bleef.
Ook kwam het voor, dat in de nabijheid van een plaats zich een nieuwe woonkern ontwikkelde met dezelfde naam als de oude kern. Spoedig moesten ook hier bepaalde toevoegingen de verwarring voorkomen, zoals bij *Valkenburg - Oud-Valkenburg*.
Dit verschijnsel van differentiatie in plaatsnamen is onlangs grondig onderzocht in de studie van Dr. Henning Kaufmann: Westdeutsche Ortsnamen mit unterscheidenden Zusätzen. Mit Einschluss der Ortsnamen des westlich angrenzenden germanischen Sprachgebietes I. Heidelberg 1958, waarvan tot nu toe slechts het eerste deel verschenen is. Uit het tweede gedeelte van de titel blijkt, dat deze studie van direkt belang is voor de naamkunde-beoefenaars in Limburg.
Wij willen hier het onderzoek van Kaufmann iets verder over de Limburgse plaatsnamen uitbreiden. Daar de aard van deze bundel naamkunde-artikelen ons beperkingen oplegt, kan van enige volledigheid geen sprake zijn.

De toegevoegde bepalingen geven aan:

I. VERSCHIL IN GROOTTE

a. *Groot-Genhout - Klein-Genhout* (gem. Beek)
Een oorspronkelijk Genhout „het bos" spitste zich in twee woonkernen.

b. *Groot-Haasdal - Klein-Haasdal* (gem. Schimmert)
1190 Hafkesdale (TW); 1217 Hafkesdale (TW); 1217 Havekesdale (TW); 1223 Havekesdale (TW); 1412 Cleynhaesdal (SG no. 93).
Ook hier splitsing van een terrein met oorspronkelijk de enkelvoudige naam, waarvan het eerste lid is „havik" of een persoonsnaam „Haveke".

c. *Groot-Meers - Klein-Meers* (gem. Elslo)
Splitsing van een Meers „moerassige weide langs een water".

d. *Groot-Welsden - Klein-Welsden* (gem. Margraten)
1224 Welpesdael (SS no. 101); 1235 Welpdal (B no. 27); 1408 Groten Welpsdaile (AM); 1449 Welpsdail (AM); 1479 Welpsdailen (AM)
De oudste vorm wijst op een „dal van de welp".

II. VERSCHIL IN HOOGTE

a. *Neeritter* (gem. Hunsel)
zie H. Kaufmann o.c. blz. 46.

b. *Neerbeek* (gem. Beek)
1225 Nederbeke (TW); 1426 Nyederbeyck (SG no. 109); 1458 Nederbeeck (SG no. 128)
Onderscheiding van het hoger gelegen *Beek*.

c. *Opscheumer* (gem. Wiler)
1381 Schoenborne (BLPO no. 5823); 1455 Opschoenborne (SG no. 123)
Onderscheiding van het lager gelegen *Schoonbron*.

d. *Hoog-Kaastert - Laag-Kaastert* (gem. Eisden)
Voor de oude vormen en de verklaring van deze naam zie H. Hardenberg: Limburgse plaatsnamen en hun betekenis voor het oudheidkundig bodemonderzoek. Publ. 1947. blz. 221-222.

e. *„Eysden op den Bergh"* (gem. St. Geertruid)
Dit is de oude naam van Herkenrade; zie E. Vrijdag: Eysden op den berg? Msg. 1946, blz. 18.

III. VERSCHIL IN OUDERDOM

a. *Oud-Valkenburg* (gem. Valkenburg-Houtem)
1241 Aldenvalkinburgh (SG no. 6); 1360 Aldenvalkenbergh (BLPO no. 1894); 1361 Audenvalkenborgh (BLPO no. 1934); 1370 Aldevalkenburch (BLPO no. 2755)
Toen tegen het einde van de 11de eeuw de heren van Valkenburg hun bergslot bouwden enige kilometers ten westen van hun vroegere burcht, kreeg de laatste de toevoeging oud-. Voor de naam Valkenburg, zie mijn artikel Limburgse plaatsnamen IV, Veldeke april 1959, blz. 25-28.

b. *Oud-Lemiers* (gem. Vaals)
Door de aanleg van de weg Maastricht-Aken in 1825 kwam de oude kern van Lemiers buiten het grote verkeer te liggen, terwijl zich langs de nieuwe weg een nieuwe woonkern vormde. De toevoeging Oud- is hier dus betrekkelijk jong.

c. *Oud-Geleen* (gem. Geleen)
In deze naam is de toevoeging nog jonger. In de twintiger jaren van onze eeuw verplaatste het zwaartepunt van de gemeente zich westwaarts in de richting van de Staatsmijn Maurits. Het oude dorp aan de oever van de Geleen kreeg de toevoeging Oud-. In vroegere eeuwen werd dit dorp ter onder scheiding van Munstergeleen ook wel Opgeleen genoemd, zie H. Kaufmann o.c. blz. 48.

IV. LIGGING TEN OPZICHTE VAN EEN RIVIER OF BEEK

a. *Maasbracht, Maasniel, Maastricht*
zie H. Kaufmann o.c. blz. 138.

b. *Ubach over Worms*
zie H. Kaufmann o.c. blz. 168 en F. X. Schobben: Ubach over Worms en zijn historische samenhang met Thorns Ubach, in Het Land van Herle. Jubileumboek 1950-1960, Heerlen 1961, blz. 233.

c. *Roermond*
1130 Ruregemunde (TW); ± 1135-80 Roremunt (TW); 1203 Roremonde (TW); 1204 Ruremonde (TW); 1214 Ruremonde (TW); 1223 Ruremunde (TW)
Zoals de oudste vermelding aangeeft een gemunde („monding", met toevoeging Roer- ter onderscheiding van bijv. Gemünd in de Eifel of Saargemünd.

(Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken, om er op te wijzen, dat het artikel: Betekenis der oudste naam van Roermond, Msg. 1956, kolom 153-154, waarin een andere verklaring van de naam Roermond gegeven wordt, geschreven werd door een P. Tummers die aan mij volkomen onbekend is.)

d. *Schin op Geul* (gem. Valkenburg-Houtem)
1147 Schima (TW); 1152 Schinna (TW); 1178 Schines (TW); 16e eeuw Schinne op dye Guelle (SG no. 174)
In de Middeleeuwen droegen Schinnen en Schin op Geul dezelfde naam, waardoor een onderscheidende toevoeging noodzakelijk werd. De betekenis van Schin is nog steeds duister.

e. *Berg aan de Maas* (gem. Urmond)
1296 Berghe supra Mosam (VD no. 255); 1334 Berch (SLL no. 1181)
Het aantal enkelvoudige Berg-namen was in vroeger eeuwen groter dan nu, zie infra Ubachsberg en St. Odiliënberg.

V. EEN GEBOUW

a. *Borgharen*
1152 Haren (TW); 1180 apud Haram (TW); verdere vermeldingen in Publ. 1873, blz. 391, waaronder 1474 Borchaeren; 1530 Opharen; 1560 Opharen; 1571 Borchaeren.
Enkele km. meer stroomafwaarts lag op de linker Maasoever een ander Haren, dat nu Neerharen heet. Ter onderscheiding hiervan zien wij voor ons Haren aanvankelijk een weifeling tussen de toevoegingen Op- en Borg-, waarvan de laatste, duidend op het plaatselijke kasteel het tenslotte gewonnen heeft.

b. *Kerkrade*
1108 Rode (TW); 1140 Rode (TW); 1145 Rode (TW); 1147 Rode (TW); 1312 Kerkrode (A no. 117)
Oorspronkelijk gold de naam Rode zowel voor de burcht en omgeving als voor de kerk en omgeving en de tussen beiden gelegen abdij. Deze werden van elkaar onderscheiden door de toevoegingen 's-Hertogen-, Kerk- en Klooster-. De naam Kloosterrade heeft op de duur geen ingang gevonden en werd vervangen door de Franse vertaling van 's-Hertogenrade (nu Herzogenrath), nl. Rode-le-Duc, waaruit zich de vorm Rolduc ontwikkelde.

VI. DE NATUURLIJKE GESTELDHEID VAN DE BODEM

a. *Venraai*
Ook deze plaats heette oorspronkelijk Rode. De tientallen Rode-namen die over de hele provincie verspreid lagen, maakten het toevoegen van onderscheidende bepalingen noodzakelijk. Op het ogenblik zijn de enkelvoudige Rode-namen zeer gering in aantal: Raat (gem. Bingelrade), Root (gem. Margraten).
Voor de overige Rode-namen, zie W. Roukens: Limburgsche Toponymie I. De -rode, -radenamen. Msg. 1941.

b. *Broeksittard* (gem. Sittard)
1144 Bruchsitert (TW); 1366 Brucsitter (Pr. no. 39); 1372 Bruyczittert (SG n. 61)
Voor de naam Sittard, zie mijn artikel: Limburgse plaatsnamen VI, Veldeke juni 1960, blz. 33.

VII. EEN PERSOON

a. *Ubachsberg* (gem. Voerendaal)
1381 op ten Berch; 1411 op ten Berch; 1471 Johan Ubach van Ubachsberge
Deze toevoeging is ontleend aan de persoonsnaam Ubach die ook voorkomt in een akte van 1378: villam dictam Louvouberghen ubi nunc moratur Henkinus dictus Ubach (Publ. 1884, blz. 147). Louvouberghen is de hoeve Loevenberg of Loevemig, tussen de Huls (gem. Simpelveld) en Ubachsberg.

b. *Sint-Odiliënberg*

858 monasterium in honore sancti Petri constructum quod Berg nuncupatur (DB no. 186); 943 abatia vocabulo Heriberc una cum monasterio in honore beati Petri dedicato (DB no. 190); 1057 Berga (TW); en talrijke vermeldingen waaronder 1088 Odelenberge; 1223 Udelenberge; 1297 mons Odiliae; 1473 sent Petersberge, dat men noempt Ulenberge, zie M. Willemsen: Oorkonden en Bescheiden van St. Odiliënberg. Publ. 1885, 1886, 1889, en J. Linssen: Een onderzoek naar Odiliënberg. Publ. 1958/59 blz. 121-172. Men ziet hier dus een grote variatie in de toevoegingen. De oudste is een duister Heri-, daarna zien wij Udelen- dat vermoedelijk in verband staat met het oudhoogduits uodal „erfgoed, grondbezit". Udelenberg werd in het klerkenlatijn verbasterd tot Mons Odiliae, waaruit Odiliënberg en ten slotte Sint-Odiliënberg ontstaan is.
De naam Sent Petersberge is te danken aan de kerkpatroon.

Drs. P. L. M. Tummers.

AFKORTINGEN

A = Regesten der Reichsstadt Aachen II, bearbeitet von W. Mummenhoff. Köln 1937.

AM = L. Fr. von Coels von der Brügghen: Die Lehensregister der Propsteilichen Mannkammer des Aachener Marienstifts. Bonn 1952.

B = Chr. Quix: Geschichte des ehemaligen Reichsabtei Burtscheid. Aachen 1834.

BLPO = A. Verkooren: Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outremeuse. Bruxelles 1910.

DB = M. Gysseling en A. C. F. Koch: Diplomata Belgica ante annum millesimum centesimum scripta. Brussel 1950.

Msg = De Maasgouw.

Pr. = G. D. Franquinet: Bered. Inv. Oork. en Besch. v. klooster der Predikheren te Maastricht. Maastricht 1880.

Publ. = Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg.

SG = G. D. Franquinet: Bered. Inv. Oork. en Besch. van het Adellijk klooster St. Gerlach. Maastricht 1877.

SLL = S. Bormans, E. Schoolmeesters: Cartulaire de l'église Saint Lambert de Liège. Bruxelles 1893.

SS = P. Doppler: Verzameling van charters en bescheiden betr. het Vrije Rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht. Publ. 1930.

TW = M. Gysseling: Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland. Brussel 1960.

VD = J. Ruwet: Cartulaire de l'abbaye cistercienne du Val Dieu. 1955.

De spelling van de hedendaagse plaatsnamen is overeenkomstig die voorgesteld in de Lijst der aardrijkskundige namen van Nederland. Leiden 1936.

Oude toponiemen in de gemeente Venray

Met een aantal kerkdorpen als Leunen, Castenray, Oirlo, Oostrum, De Smakt, Merselo, Vredepeel, IJsselsteyn heeft de gemeente Venray een oppervlakte van ruim 14.000 ha. Door deze uitgestrektheid wordt een toponymisch onderzoek een moeizaam en langdurig werk. Bovendien: oude bronnen zijn tamelijk schaars en veelal moeilijk bereikbaar. En al is er reeds heel wat materiaal verzameld, het zal nog veel onderzoek en studie vergen, voordat een toponymische monografie over Venray gepubliceerd kan worden.

Wat hier volgt zijn enkele grepen uit het reeds verzamelde materiaal. Diverse namen leven nog onder het volk, andere zijn aan niemand meer bekend. Omdat ook de bronnen dikwijls zeer vaag zijn, is nauwkeurige lokalisering van deze oude namen meestal erg moeilijk. Trouwens: al is een naam aan enkele oude mensen nog bekend, dan heerst er dikwijls geen overeenstemming wat de lokalisering betreft. De gewone moeilijkheid bij een toponymisch onderzoek.

Een groot gedeelte van de gemeente Venray wordt gevormd door de zogenaamde *Peel*. Deze streek is rijk aan namen geweest. De grote ontginningen van de laatste tijd hebben uiteraard het aanzien van de Peel sterk veranderd. De plaatsnamen, waternamen enz. roepen echter nog het beeld op van de Peel vóór deze ontginningen: een veenachtige, moerassige, vaak ondoordringbare streek met heidevelden, struikgewas en vennen. Naast talloze namen met het bestanddeel -peel, zoals *Kluispeel, Heidse Peel, Schapenpeel, Kluitenpeel, Hazenhutsepeel, Vredepeel,* treffen we vele namen aan met het element -koel, -vlies, -ven, -poel.

Een bekende naam is de *Rouwkoelen* (1701: de rouwe koelen), waarvan een klein gedeelte op het ogenblik nog min of meer in oorspronkelijke staat verkeert: een ven met bossen en struikgewas.

Het *Dijkervlies* aan de Bakelse Dijk komen we nog in 1895 tegen.

In de atlas van Kuyper zien we op de kaart van Venray de naam *Remputjesvlies* vermeld. Bij enkele Venrayers is nog de naam *Roomputjesvlies* bekend, zodat Kuyper wel niet de juiste naam opgeeft.

Weversven, Schaapsven, Potteven, Breevennen zijn enkele van de vele ven-namen die de Peel rijk is. In 1638 vinden we het *Bijssevenneke* en in 1768 de *Biesevennekens* opgetekend, terwijl in 1724 de naam *Giesevennekens* wordt vermeld.

Levend is nog de naam *Endepoel,* waarvan we in 1895 de vorm *Eendenpoel* aantreffen.

De *Putten* is de naam voor een gebied in de Peel, waar turf gestoken werd.

Dat ook buiten de eigenlijke Peel het grondgebied van Venray uit grote stukken laaggelegen land bestaat, bewijzen de vele broek-namen: *Boddebroek* (1793: aen het boddebroeck), *Lulse broek* (1773: het Lulsche broeck; 1777: Luls hooghbroeck), *Veltumse broek, Venrayse broek, Weverlose broek, Schabroek* (1704: 't Schaetbroek), *Overbroek* (1514: Overbroick), *Hoogriebroek* (1704: hoogriebroeck), *Laagbroek* (1766: aent leeghbroeck), *Laagriebroek* (1628: int leegh rybroeck), *Brükske* (1760: aen het soegenaemde broexken) enz.

Ook in deze gebieden vinden we vele namen met het bestanddeel -ven, -vlies, -koel, -kolk. Enkele andere oude namen laten we hier volgen.

1700 de *Biest:* dit collectief wijst een plaats aan waar riet of biezen groeiden.

In dezelfde sfeer ligt de naam *Hulst* (1781), die later voorkomt in de vorm *Huls.*

De *Horst* treffen we aan in De Smakt en in Oostrum, terwijl we in 1791 opgetekend vinden het *Horstje,* dat we moeten zoeken in Weverslo.

1774: de *Bemmel.* Mogen we hierin een lo-naam zien?

Vanaf 1631 duikt regelmatig de naam *Mandenmaker* op voor een bepaald stuk grond. Tegenwoordig schijnt deze naam niet meer bekend te zijn.
De lange sael duidt in 1690 een perceel aan dat gelegen is in het Venrayse Veld. Oorspronkelijk een naam voor een woning?
In 1704 vinden we *Den Diele* als naam voor een bouwland in Merselo.
1630: in de *Draele*. Nu nog in Venray bekend als Den Draal.
Het bekende toponiem *Dries* is ook in Venray te vinden, terwijl in 1719 een *drieske* wordt vermeld.
In *Hatendonck* (Oostrum) hebben we de enige donk-naam, die tot nu toe gevonden is.
1640: *int Valderen*. Heeft gelegen in het Bosse veld. Mogelijk hebben we hier te doen met een zogenaamd hek-toponiem.
1639: op het *Clootgen*; 1693 het *Cloetgen*: zal wel de naam geweest zijn voor een klein stukje grond. Het moet gelegen hebben op Den Draal.
1713: de *Kegh*, een naam die in Veltum geleefd heeft.
De *Hork* is een naam die in Oostrum nog leeft (1558: in de horren; aan den horik). We zullen hier wel mogen denken aan de betekenis van hoek.
Tussen Laagriebroek en Overbroek ligt de *Kraak*. (1628: de craeck). Uit de gevonden gegevens blijkt dat ook elders in Venray een Kraak gelegen moet hebben.
Boterpot: de naam voor een weiland aan de Beek tussen Endepoel en Zwarte Klef.
Knollepot: eveneens de naam voor een weiland aan Steegsbroek.
Als we in 1700 *„op het raedt"* en in 1774 *„in het roodt"* tegenkomen als namen voor grond die als bouwland wordt gebruikt, dan mogen we deze vormen wel beschouwen als -rode of -rade namen.
Spurkt (1631: sporckt; 1636: in de spurckt): naam voor een enigszins moerassige streek.

Er zouden nog heel wat meer interessante, dikwijls volkomen uitgestorven namen te vermelden zijn, maar het bestek van dit artikel laat het niet toe. Het moge in ieder geval duidelijk zijn, dat een toponymisch onderzoek belangrijk materiaal aan het licht kan brengen, al blijven er heel wat vraagtekens te plaatsen wat betekenis, lokalisering, oorspronkelijke vorm betreft.

Dr. H. Sanders

De Culturele Raad Limburg zal dit jaar voor de tweede keer de „Limburgse Culturele Jongeren-Prijs" uitreiken. In aanmerking komen Limburgse beeldhouwers; de leeftijdsgrens is 40 jaar.

Zij die willen dingen naar deze Prijs dienen voor 10 december a.s. 3 specimina van hun werk – eventueel foto's of maquettes – te hebben ingezonden, geadresseerd aan: Culturele Raad Limburg, Lenculenstraat 33, Maastricht.
De Prijs zal op het einde van december e.k. worden uitgereikt.

Het toponymisch woordenboek van Maurits Gysseling

Het verschijnen van het „Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)" is een belangrijke gebeurtenis in de geschiedenis van de toponymie. Al jaren werd met spanning naar dit werk uitgekeken en zoals het nu voor ons ligt heeft het onze verwachtingen overtroffen. Het levert omvangrijk en betrouwbaar namenmateriaal, de onmisbare basis voor iedere toponymische studie, maar het geeft meer dan de titel aangeeft. Menigmaal maakt de auteur een sprong over de grenzen van Noord-Frankrijk en West-Duitsland, vooral wanneer het bronnen uit de klassieke oudheid betreft. Hierdoor wordt het mogelijk gemaakt om de oudste namen, die het minst talrijk en het duisterst zijn, over een groter gebied met elkaar te vergelijken. Gysseling zelf heeft al een begin gemaakt met een dergelijke vergelijkende studie, door aan de namenverzameling een synthese van een dertigtal bladzijden toe te voegen. Deze synthese is eigenlijk een taalgeschiedenis over een periode beginnende met de veroveringen van Julius Caesar tot 1226, een tijdstip waarop overal in de volkstaal geschreven letterkundige werken, die ons verder over de taalgeschiedenis kunnen inlichten, beginnen te verschijnen.
Bij veel namen geeft Gysseling ook de etymologie, maar in zijn voorwoord zegt hij waarschuwend: „Etymologieën, hoe belangrijk ook als doel, zijn broos. Tussen het ontstaan van een naam en zijn eerste bewaarde attestatie liggen eeuwen, soms veel eeuwen, met onbekende, vaak grillige evolutie. Van veel namen zal de betekenis altijd duister blijven". Wij willen dan ook niet nader op deze etymologieën ingaan. Wel moeten wij de opmerking maken, dat wij de toch zo waardevolle asterisk gemist hebben. Wij twijfelen er bijv. sterk aan, of alle bij de -acum-namen opgegeven persoonsnamen werkelijk geattesteerd zijn.
Het spreekt vanzelf, dat van de overstelpende hoeveelheid namen de Limburgse slechts een zeer gering percentage uitmaken. Toch hebben wij er nog ongeveer 150 opgediept. Wij nemen zonder meer aan, dat de hier gedrukte naamsvormen nauwkeurig overeenkomen met de geschreven originelen. Maar wij achten het niet overbodig de Limburgse namen te toetsen op twee andere punten waaraan een toponymisch woordenboek moet voldoen: volledigheid in de opsomming van de attestaties en juistheid van identificatie.

Ziehier het resultaat van onze test.
Wij missen de volgende vermeldingen:

1. Onder *Heerlen, Voerendaal* en *Welten* de vormen „Herle", „Furentelae" (genitief), „Waltine" uit de bekende oorkonde anno 1065, opnieuw gepubliceerd door Prof. Dr. J. Tesser S.J. in de Maasgouw 1949, p. 56-58.
2. Onder *Breust* „villa Brueste cum ecclesia Woltensi" uit de stichtingsakte van de kerk van St. Martin te Luik anno 965 (Ernst VI, p. 94).
3. Onder *Simpelveld:* anno 1147 „simpleviensis ecclesie; anno 1147 „simplei" uit de Annales Rodenses. Verder de interessante zinsnede uit een akte van 1203: „de simplici via quod vulgari corrupte sonat Sainct Plovoir", waarvan een kopie in het Memorieboek van de Simpelveldse pastoor Didden uit omstreeks 1600.
4. Onder *Valkenburg, Epen, Wiler* de vermelding anno 1075 „Valchenburg, Epeno, Wilere", onlangs nog gepubliceerd in Fr. Oediger: Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter (Bonn 1954-58), onder no. 1054. In dezelfde publicatie staat onder no. 476, anno 965 „Wishem quam Mosa alluit" (= *Wessem*); en onder no. 1200, anno 1090 „Furendale", dat Gysseling in het Reg.bezirk Koblenz gezocht, maar niet gevonden heeft. Het betreft toch wel *Voerendaal.*

5. Onder *Bunde, Heerlen* en *Lemiers* de vormen anno 1202 „Bunde", „Herle", „Lumirs", te vinden in G. D. Franquinet: Beredeneerde Inventaris der Oorkonden en Bescheiden van de abdy Kloosterrade, Maastricht 1869, onder no. 25.
6. Onder *Welsden* de vorm anno 1224 „Welpesdael", te vinden in P. Doppler: Verzameling van charters enz. van St. Servaas, Publications 1930 e.v., onder no. 101.
7. Onder *Sunuci* de naam „Deae Sunuxsali" uit een bij Eschweiler gevonden inscriptie (CIL XIII, 1758).
8. De plaatsnamen die voorkomen in het verdelingsverdrag, in 870 opgemaakt tussen Karel de Kale en Lodewijk de Duitser. Zie Sloet: Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutfen. 's Gravenhage 1872-76, onder no. 54.

Wij laten de mogelijkheid open, dat Gysseling reden gehad heeft enkele van deze hier genoemde namen niet op te nemen.

Wat de identificatie betreft de volgende aanvullingen en verbeteringen:

1. De door Gysseling niet geïdentificeerde vormen „Denegenbach", „Espede", „Hacta", „Hagetsittert", „Hiabeke", „Bettinum" en „Walare" hebben betrekking op resp. de hoeve *Dentgenbach* (gem. Kerkrade), *Eisden, Echt,* de hoeve *Haagsittard* (gem. Sittard), *Jabeek* en hoogstwaarschijnlijk *Buchten* (gem. Born) en *Wiler* (gem. Venlo).
2. „Dusenberg" ligt niet onder Lanaken, maar onder *Scharn* (gem. Heer).
3. „Crumbenbach" en „Crumbach" uit de archieven van Rolduc hebben betrekking op de hoeve *Crombach* bij Spekholzerheide (gem. Kerkrade).
4. De contekst van de akte anno 1198 waarin „Bruke" voorkomt, geeft geen aanleiding tot identificatie met *Hoensbroek.*
5. De onder *Obbicht* genoemde vormen hebben waarschijnlijk betrekking op *Buchten,* in ieder geval niet op Obbicht, daar deze naam in 1265 „Bigichte" geschreven wordt.
6. „Hoin" uit 1155 is niet Hongen bij Aken, maar *Heugem* bij Maastricht.
7. Voor „Nuenhagen" heeft Gysseling tevergeefs gezocht naar een Neuenhagen in de Eifel. Het is zeer waarschijnlijk *Nieuwenhagen.*
8. De vormen onder Ofden (gem. Alsdorf) genoemd horen onder Afden (gem. Herzogenrath).
9. En dan resten nog de veelomstreden vermeldingen: anno 888 Mandervelt; anno 947 Littemala subterior; anno 950 Cassalo en Cassallo. Gysseling identificeert ze met resp. Manderfeld bij Malmédy, Limal (ten z.o. van Brussel) en *Kessel* bij Roermond. Nog onlangs werden deze namen uitvoerig besproken door G. Rotthoff: Studien zur Geschichte des Reichguts in Niederlothringen und Friesland (Bonn 1953), die tot de conclusie kwam, dat daarmee bedoeld werden resp. *Mesch* (gem. Eisden), Lowaige (= Lauw bij Tongeren) en Neeroeteren bij Maaseik. Indertijd identificeerde Chr. Quix, in zijn Geschichte der ehemaligen Reichsabtei Burtscheid (Aken 1834) Littemala subterior met *Mamelis* en veronderstelde het bestaan van een Littemala superior, dat de oude naam van *Vilen* zou zijn.
   Ons lijkt, dat over Mandervelt, Littemala en Cassallo het laatste woord nog niet gezegd is.

Uit deze aanmerkingen blijkt hoe moeilijk het is om voor zo'n uitgestrekt gebied de historische en geografische kennis te verwerven die nodig is om alle identificatie-problemen op te lossen. Deze problemen zullen nog groter worden, wanneer Gysseling's wens, dat hij in de gelegenheid gesteld mag worden de plaatsnamen van een groter deel van Europa op gelijke wijze te inventariseren, in vervulling zal gaan. Overigens hopen wij van harte, dat hij die gelegenheid zal krijgen.
Het Toponymisch Woordenboek werd uitgegeven door het Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek, met de steun van het Belgisch Ministerie van Openbaar Onderwijs. Het werd gedrukt in 1960 bij G. Michiels te Tongeren, waar het ook besteld kan worden.

Drs. P. L. M. Tummers

Maandkroniek september en oktober 1961

GODSDIENSTIG LEVEN

★ De Lourdes-bedevaart, waaraan veel zieken (volwassenen en kinderen) deelnamen, werd begeleid door mgr P. Moors.

★ Op 4 oktober overleed prof. J. A. J. Peters c.s.s.r. bekend filosoof, promotor van veel Limburgse initiatieven. Hij werd 24 juli 1909 te Posterholt geboren. Prof. J. J. P. van Boxtel hield op een academische zitting een herdenkingsrede. De begrafenis vond onder grote belangstelling plaats op het kloosterkerkhof van de Nebo te Nijmegen.

★ Het Filosoficum, dat ruim 125 jaar in Rolduc was ondergebracht, zal per september 1962 naar het Retraitehuis in Molenberg overgebracht worden.

★ Huize St. Joseph te Heer vierde zijn 50-jarig bestaansfeest. Minister Beerman onthulde een plaquette van de stichter, pater M. G. Kusters s.c.

★ Mgr H. J. Paulussen vierde in Cadier en Keer zijn 80-ste verjaardag.

KUNST, WETENSCHAP EN CULTUUR

Beeldende kunsten. ★ Charles Eyck exposeerde in het stadhuis te Heerlen. Hans Berghuis hield bij de opening een inleiding over: „Tegen het onding - tegen de onmens".

Muziek. ★ Het Koninklijk Roermonds mannenkoor gaf een uitstekend concert in Koblenz onder leiding van Peter Schnitzeler.

★ De 13-jarige Jean Servais uit Maastricht werd winnaar van het Limburgs Songfestival met de liedjes „Regen" en „Ik wil geen nozem zijn", die zijn vader dichtte en hij zelf componeerde.

★ De Kerkraadse tenor Haynz Schlösser verleende medewerking aan concerten in Ubach Palenberg en Idar-Obestein aan de Lahn.

★ Drie laureaten van het Funense Muziekconservatorium te Odense in Denemarken concerteerden te Maastricht, waar zij te gast waren bij het Maastrichtse conservatorium.

★ H. Heydendael componeerde een 4-stemmige H. Mis in Honorem Sancti Joh. Evang. De eerste uitvoering onder leiding van de componist vond plaats te Hoensbroek.

Toneel en letteren. ★ De Maastrichtse toneelvereniging M.'46, winnaar van het landjuweel 1960-1961 ontving in de stadsschouwburg te Sittard in het kader van de landdag van het W.K.A. de prijs voor haar prestaties.

Wetenschappen en promoties. ★ G. Padberg, zenuwarts te Maastricht promoveerde in Utrecht tot doctor in de geneeskunde op het proefschrift „Brachialgie" (zenuwaandoeningen aan de arm).

Onderwijs en vorming. ★ De Roerstreekgemeenten Melick, Herkenbosch, Posterholt en Vlodrop gaven uiting aan hun misnoegen over de weigering van een subsidie voor een L.T.S. in de Roerstreek door de minister van O.K. en W.

★ In Volkshogeschool Geerlingshof zullen een groep Congolezen gedurende een half jaar een cursus Maatschappelyk Opbouwwerk volgen.

★ In Maastricht vond een Duits-Nederlands Congres voor volksontwikkeling plaats, waarop onder meer prof. Lenz-Medoc van de Sorbonne te Parijs een inleiding hield over het thema: „Wenn Menschen sich begegnen".

★ De Bisschoppelijke kweekschool te Roermond bestond 125 jaar. Dit feit werd stijlvol gevierd in aanwezigheid van veel autoriteiten. Prof. dr. A. Chorus hield een inleiding over oude en nieuwe opvattingen bij het onderwijs.

Cultuur algemeen. ★ In Maastricht vond een congres plaats van het Nat. Overleg voor Gewestelijke cultuur, samenbundelend orgaan der verschillende Culturele Raden. Het thema was: „Culturele grenscontacten".

★ De Juliana-Boudewijn-prijs van de gemeente Heer werd uitgereikt aan dr Grauwels van het Staatsarchief te Hasselt en aan de zuster van wijlen pastoor Vandebeeck om hun geschiedkundig werk „De Boerenkrijk in het Departement van Nedermaas".

ECONOMIE, HANDEL EN VERKEER

Industrie. ★ Door de Gouverneur dr F. Houben werd de nieuwe gloeilampenfabriek van N.V. Philips in Weert geopend. Het is een modelfabriek.

★ In Beek werd het 140-jarig bestaan van de „Els"-distilleerderij gevierd.

Landbouw. ★ Tengevolge van afzetmoeilijkheden, grote voorraden en hoge productie van eieren wordt de kippenhouderij bedreigd met een ernstige crisis.

★ In Wanssum kwam de grootste vrijwillige ruilverkaveling tot stand (838 ha.), 732 percelen worden tot 346 gereduceerd. Gouverneur dr F. Houben plaatste de laatste handtekening.

Verkeer. ★ De heer Breukers, voorzitter Kamer van Koophandel voor Midden-Limburg, uitte in krachtige woorden zijn teleurstelling over het niet aanleggen van een brug aan de Zevenelleweg, waardoor diverse dorpen meer van Roermond geïsoleerd worden.

BESTUUR EN SOCIAAL LEVEN

Bestuur. ★ In Roermond kon burgemeester Höppener een sporthal openen, die in een uitzending van de Westduitse televisie als „Uniek in Nederland" werd bestempeld.

★ Het nieuwe ziekenhuis van Brunssum werd door mgr Moors ingezegend en door de gouverneur dr Houben officieel geopend. Het ziekenhuis werd gebouwd naar een ontwerp van architect ir B. Swinkels.

★ Moeilijkheden in de gemeente Hoensbroek spitsen zich toe. In de 2e kamer werden door P.v.d.A.- en K.V.P.-afgevaardigden vragen hierover gesteld.

Functies en Personalia. ★ Ir C. E. P. M. Raedts vierde onder grote belangstelling zijn 40-jarig ambtsjubileum bij de Oranje Nassaumijnen. Bij deze gelegenheid werd hij onderscheiden met het ridderschap in de Orde van de Ned.-Leeuw en het ridderschap in de Orde van de H. Gregorius. Dit alleen reeds bewijst welk een grote verdienste hij voor Limburg in velerlei opzicht heeft.

★ Dr J. A. G. Tans te Haren (Gr.), geb. 22 nov. 1914 te Maastricht werd benoemd tot hoogleraar in de letteren aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

★ Drs A. C. J. Rottier, hoofddirekteur van de Staatsmijnen werd in het stadhuis te Heerlen gehuldigd bij gelegenheid van zijn zilveren jubileum in het bedrijf.

★ Mr Th. J. G. Rens te Heerlen werd gekozen tot voorzitter van de Stichting Diocesane Centrale voor Speeltuin- en ontspanningsorganisaties voor de jeugd in Limburg.

★ Drs A. A. J. Kuypers, geboren te Geleen werd benoemd tot burgemeester van Margraten.

★ Dr P. v. d. Grinten werd benoemd tot Ridder in de Orde van St. Gregorius bij gelegenheid van 100-jarig bestaan van het ziekenhuis in Venlo.

★ Mr H. Disch, rechter aan de Arrondissementsrechtbank, ontving de Pauselijke onderscheiding Ridder in de Orde van de H. Gregorius.

★ Jos Lennards, direkteur van het Ward-instituut te Roermond werd benoemd tot Ridder in de Orde van St. Sylvester bij gelegenheid vna het 125-jarig bestaan van de Bisschoppelijke Kweekschool te Roermond.

Bestuur. ★ Volgens de nieuwe Provinciewet zal het aantal Prov. Statenleden in Limburg met 14 uitgebreid worden.

★ De Zelfkant was 23 september 12½ bij Nederland en Landdrost H. Dassen was al die tijd bestuurder van het Drostambt, dat uit zijn isolement verlost werd en aanzienlijk verbeterd. Binnen afzienbare tijd zal het gebied weer bij Duitsland komen.

Sociale organisaties. ★ De Limburgse jonge boeren en tuinders vierden het 40-jarig bestaansfeest van hun organisatie. De heer M. J. Dings hield hierbij een rede.

DIVERSEN

★ In Volkshogeschool Geerlingshof vond weer een internationale studentenontmoeting gedurende 2 weken plaats.

★ De Sittardse Kantonrechter heeft in een principiële uitspraak de personen-contrôle aan de Benelux-binnengrens veroordeeld in strijd met het Beneluxaccoord van 11 april 1960.